

21. 11. 1985 ?

tribuna

UVOD ni K

OSLOBODJENJE, 23. 2. 1985

NOVINARSKI »POSEG« LJUBLJANSKE »TRIBUNE«

»RUŠIM, TOREJ MISLIM«

študentov prinesel kompletan intervju samozvanega idejnega vodje fašistične emigracije v Evropi, Angliji in Ameriki, Alekse Đilasa, ki ga je dal radiu Deutsche Welle, in pogovor z vodjo tržaških neofašistov

LJUBLJANA, 22. februarja

Najnovejša, današnja številka lista študentov ljubljanske univerze je dala nov prispevek k tolmačenju demokratičnih svobod, posebno »intelektualnih svobod«, za katere se »Tribuna« tudi sicer silno zavzema; objavila je kompletan intervju samozvanega idejnega vodje fašistične emigracije v Evropi, Angliji in Ameriki, Alekse Đilasa, ki ga je dal radiu Deutsche Welle, da pa se mladi Đilas ne bi počutil osamljenega, so mu dodali intervju z liderjem tržaških neofašistov, ki, interesantno, o stanju v Jugoslaviji misli isto kot Đilas, »Tribuna« pa jima je široko odprla svoje strani.

Ta novi prispevek razlage »Tribuninega« razumevanja pluralizma interesov socialističnega samoupravljanja jugoslovanske družbe je vendarle dokaz, da to obstaja. Lani, ravno v tem času, ga je »Tribuna« pokopala. Sedaj ga oživlja, ponujajoč mu za intenzivno nego Aleksine recepte: večstrankarski sistem, ukinitvev terorja in represije stalinistične partije oziroma ZKJ, ki duši svobodo mišljenja, pošilja intelektualce v zapor (zamislite si, da so si upali obsoditi tri — štiri »falirane« študente in enega doktorja znanosti) in tako dalje in temu podobno. Seveda, kaj so oni pisali, kaj so pridigali in za kaj so se zavzemali, ni pomembno, pomembno je, da so »samo mislili«. Obrambi njihovega mišljenja in pridiganja se je pridružila tudi »Tribuna«. Sedaj je našla tudi nove odvetnike, da sebe in njih opraviči in potrdi, ponujajoč rušenje vsega okoli sebe in vsega v nas. »Mislim, torej sem«, spreminja »Tribuna« ob pomoči Alekse Đilasa v »Rušim, torej mislim«.

Z. ODIČ

NAMESTO UVODNIKA

Osemdeseta leta so prinesla nove dimenzije v slovenski kulturni in politični prostor, vendar so te dimenzije v veliki večini zrastle v idejnem svetu preteklega in obstoječega. Javnosti so pokazala ideje, ki jih je po večini treba preseči ne z odpravo samoupravnega pluralizma in ZK, temveč z uveljavljanjem politične, družbene, kulturne in moralne vodilne vloge ZK v pluralizmu samoupravnih interesov. Koliko pluralizma zmoremo imeti je odvisno od moči socialističnih subjektivnih sil, v prvi vrsti od trdnih pozicij ZK v naši družbi (ne oblastnih, vezanih na državo, temveč tistih, ki so vezane na njeno funkcijo pri zagotavljanju hegemonске vloge delavskega razreda v družbi naši). To kaže tudi naša povojna zgodovina — ko je bila ZK porinjena na stranski tir dogajanj in ni obvladovala položaja, je zavladovala navidezna demokratizacija, ki ji je sledila povečana državna represija. Te pozicije pa se lahko okrepijo samo z večjo javno aktivnostjo članov ZK (ne mislim le na »nekatere«) v kritiki obstoječih monopolov moči na eni strani in (konkurirajočih tem) zagovornikov idej po obnovi starojugoslovanskih političnih institucij na drugi strani; v kritiki in odpiranju perspektiv za družbene spremembe v smeri razširitve dejanske svobode posameznika in vseh ljudi.

V uredništvu Tribune smo bili prepričani, da ni dovolj mahati samo z gesli o tem, kako je treba delati, da ne bi prihajalo do »neljubih« političnih procesov, ki predvsem blatijo idejo socializma in komunizma po celem svetu skupaj z zgodovinskimi izkušnjam de-

lavskega razreda in narodov v jugoslovanski revoluciji, temveč to di narediti. Omogočili smo javnosti, da se opredeli do idej, ki so n uređitvi in družbeni usmeritvi milo rečeno tujč Brez politične evrije in nabiranja političnega kapitala tega ali onega družbenopoličnega delavca. Študentje idr. bralci Tribune so imeli priložnost prebrati, kakšno prihodnost jim obljublja »borci za svobodo« prebrati in se opredeliti, tudi do komentarja Tribune.

Jasno smo zapisali, da zavračamo logiko »naravnega gibanja dogodkov«, po kateri naj imajo vsa prepričanja in mnenja »ena možnost« za nastopanje v javnosti. Če je produkcija socializma sproti stališč preobsežna, tako da že meji ali že je protisocialistična propaganda, hkrati pa sile socializma niso dovolj močne, da to propagando zavre ali spodnesle, mora vmes poseči država. Problem, ki se je še posebej ostro zastavil lani, je v tem: Kako zagotoviti hegemonsko vlogo socialističnih sil oz. delavskega razreda kako okrepiti samoupravne tendence v naši družbi in s tem odprati strah pred kontrarevolucijo in preprečiti vmešavanje države v sodstva na področje boja mnenj in političnega boja (v primerih, kjer varnost ureditve ni dejansko ogrožena).

V deveti številki Tribune smo objavili intervju z A. Đilasom sekretarjem tržaških neofašističnih mladcev.

V isti rubriki sedaj objavljamo spis Z. Odiča (Oslobodjenje, 23. 1985) na temo ljubljanski politični trenutek pod pretevo, da piše pisanju Tribune. Pravzaprav gre bolj za razširjeno obnovo Tribunega pisanja, ki mu Z. Odič pripiše vse grehe, ki so jih »zagrešili« RS, Mladina in Tribuna v preteklem polletju ob komentarjih procesov v Sarajevu in Beogradu. Odič zaničljivo govori o demokratičnih svobodah. Kaj vse bi smel novinar zapisati, če bi »demokratične svobode« ukinjene — seveda gre za novinarja z močnim političnim hrbtom, ki mu monopol moči dopušča svobodo zatiranja in omejevanju svobode drugih. Tribuna se ni zavzemala »intelektualne svobode«, kot bi to želel Odič in se za takšne pruntavščine tudi ne bo borila. Tovariš Odič bo moral pojasniti, ali so to »intelektualne svobode«. Zreducirati vse prizadevanje Tribune za razvoj pluralizma samoupravnih interesov na objave omenjenih intervjujev, pri tem pa namenoma spregledati komentarje in vsa prizadevanja Tribune, je krepko povezano z jačanjem tendence senzacionalističnega tiska meščanskega ali »socialističnega« tiska. Odič žalostno ugotavlja, da obstaja pluralizem samoupravnih interesov, in se ga trudi pokopati. To je dokazal že lani, ko je s svojimi senzacionalističnim napadom na Tribuno in slovensko politiko celoti sprožil politično gonjo proti uredništvu Tribune.

Z. Odič ne loči med objavo smrtnice politični praksi, ki je deželo pripeljala v objave pogojev IMF in pokopom Jugoslavije (kot je trdil lani) oz. pluralizma samoupravnih interesov, kot trdi, še ni izčrpal, saj se tudi o različne spreminjajo.

Tribuna ne ponuja odrešilne nege Aleksinih receptov, ravno tako pa odsvetuje uporabo Odičevih receptov, ki se kažejo v njegovem pisanju. Prekletsko važno je, kaj smo in kaj so pisali, kot je važno, kaj piše Z. Odič; prav tako je pomembno, za kaj se kdo zavzema. Nikoli se nismo zavzemali za tisk, ki bi širil laži kot je npr. tale: »Obrambi njihovega mišljenja in pridiganja se je pridružila tudi »Tribuna«. Sedaj je našla tudi nove odvetnike, da sebe in njih opraviči in potrdi, ponujajoč rušenje vsega okoli sebe in vsega v nas.« Zakaj je to laž? Komentarju smo jasno zapisali, kaj si mislijo o idejah A. Đilasa, drugič, pred kom naj bi branili njegovo mnenje in skupaj s komentarjem si sami iščemo ti pa zagotovo niso ne med Odiči ne med Đilasi ali neofašisti.

in še, da Tribuna ponuja rušenje vsega okoli sebe. To lahko tudi Odič. Tribuna ponuja tudi rušenje vsega v nas. Kdo pa so to »mi« kaj je to vse? Če je »nam« z objavo enega samega intervjuja (izšla se, da intervju z neofašistom ni vzrok za izkop bojne sekire) nujno rušenje »vsega«, potem smo »mi« neke močne subjektivne sile socializma ali pa samo prestrašen monopol oblasti, ki se v času, ko bo ljudstvo samo sposobno presojati svojo usodo. In tisto so se že začeli, ponekod seveda brez ljudstva! V zadnjem stavku Odič izpove tudi svoje filozofsko stališče. Njegov ideal je »misli torej sem«, miselna dejavnost, ki naj se ne dotika obstoječih razmer. Že v začetku spisa pa nam je dal vedeti, da tudi miselna dejavnost njem ni spoštovana. Na vprašanje »Kaj delati?« nam Z. Odič ponudi odgovor — nič. Kajti vsakršna aktivnost, ki je sprta z obstoječim tussom quo, je zanj rušenje (vsega okoli sebe in vsega v nas).

Našel se je torej ta, ki s poglobljanjem v pisanje Tribune popliti vspešči njeno dejansko početje, vidno vsem, ki jim način branja naročen od tega ali onega monopola politične moči.

Večerne novosti (3. 3. 1985) so bolje opravile svoj novinarski posel. Povzele so vsebino obeh intervjujev dokaj klavrno pa tudi s komentarjem, nato pa zapisale svoj komentar.

»(Tribuna)... pod paravanom »vidite, kaj se tam govori« zelo jasno široko daje prostor, da se take misli širijo tudi pri nas...«

V Zagorac se morda preveč zadržuje s petletnimi otroki, da ne v pisanju Tribune tudi enega od predlogov, da se proti naši družbi sovražnim stališčem bojujemo na ta način, da dajemo njihova stališča tudi v presojo javnosti. Vse ljudstvo mora jemati lekcije socializma, ne le prosvetljeno vodstvo. Naloga vodstva pa je ravno v tem, da organizira socialistični učni proces razreda in vseh ljudi, ne pa jih prepričuje, kako ono ve, kaj storiti in s kom obračunati.

Tako ravnanje gotovo ni tista glavna limija, ki nas bo pripeljala svobodno asociacijo proizvajalcev, prepričani pa smo, da je to treznejši način za reševanje idejnih razhajanj glede razvoja naše družbe kot mirno prenašanje takšnih mnenj do tiste točke, kjer prosvetljeno vodstvo ugotovi, da so nevarna za varnost ureditve njih sodno preganja. Zakaj ne bi z mnenji, ki gotovo niso same Đilasova ali Meniova obračunavali sproti? Ta stališča so tu, da se moramo opredeliti, ni dovolj le zamahniti z roko »ah, to so fašisti ali »to so emigranti«. Opredeliti najprej iz čisto mentalno higijena razlogov. Da jih pripoznamo, ne le v evidencirano na črni listi, ločimo, kaj je napredno, kaj pa reakcionarno in da to reakcionarno izoliramo, se vprašamo po njihovih nosilcih in po možnostih preseganje takšnih stališč mnenj. Prej ali slej se večina ljudi sreča s takšnimi prepričanji. Lažje se posameznik do njih tudi praktično opredeli danes tu, kjer živi in dela, kot pa se bo v fašističnih in emigrantskih okolišjih, ne le v tujini, ampak tudi v naši družbi. Pri tem je nujno potreben komentar, v katerem se tudi uredništvo opredeli do objavljenih mnenj v skladu s svojo uredniško politiko, je družbeno verificirano.

Ljudem je treba omogočiti, da bodo stališča razumeli, prepoznali kot reakcionarna in tako še okrepili trdno voljo za izgradnjo socialističnih samoupravnih odnosov. Naj vidijo, da takšna mnenja in jansko obstajajo tudi v tako banalnih formah, kot sta jih uporabljal Đilas in Menia, naj vidijo, da graditev socializma ni enostaven proces, kjer so vsa stališča identična in da ne gre za eno samo po- lepšo prihodnost.

Intervju z mladim neofašistom govori tudi o dosežkih naše demokracije, ki ne dopušča razcveta takšnih zatiralskih organizacij in jo hkrati utrjuje v njenem ravnanju; govori tudi o tem, zakaj zamejski Slovenci v Italiji (Avstriji in na Madžarskem, Makedoniji, Grčiji in Bolgariji itd.) ne dosežejo svojih pravic; govori o meščanski demokraciji vsebinsko, ne prazno, itd.

Daleč, daleč je tisto razumevanje, ki vidi v objavi obeh intervjujev samo »glejte, kaj se tam govori«, še dlje pa ono, ki razume objavo omenjenih intervjujev kot propagando neofašizma, Đilasa in meščanske demokracije.

P.S. Nenazadnje sta nas v našem ravnanju ohrabrila najprej Komunisti (1.3.1985) nato pa še list ZSM Hrvatske Polet (8. 3. 1985)

IGOR LUKŠIČ

Lani smo imeli zimske olimpijske igre, za leto 1992 napovedujemo kandidaturu za letne olimpijske igre v Beogradu, pa tudi Slovenci nismo ostali dolžni in smo se hitro ogreli za zimske olimpijske igre »reh dežel«. Leta 1987 bomo imeli v Zagrebu Univerzijado in verjetno v prihodnjih letih še cel kup svetovnih in evropskih prvenstev. Za leto 1985 pa smo napovedali slavnostno vojaško paradno ob 40-letnicazmage nad fašizmom.

»S paradno naj bi simbolično predstavili moč in dosežke naših obrambnih sil in razvoj naših oboroženih sil in splošne ljudske obrambe. Parada naj bi simbolizirala tudi kontinuiteto Titovega dela in njegove koncepcije splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.«¹

Lepo in prav, da smo ponosni na našega tovariša Tita, vendar pa uporabljanje njegove avtoritete v primerih, ko ni mogoče postreči s tehtnimi argumenti, ne pomeni nič drugega kot manipuliranje z njegovim imenom in častjo Nisem prepričan, da je uvajanje poklicnih vojakov nadaljevanje Titove koncepcije splošnega ljudskega odpora. Če se motim, naj me kdo prepriča in to z znanstvenimi dokazi in ne z demagogijo. Če pa se ne motim, kaj potem dela ob takih zlorabah Titove avtoritete Odbor za zaščito njegovega imena, saj smo vsak dan priče, da se vse mogoče sile v naši družbi skrivajo za njegovim imenom. Čudno, da ob takih izpeljavah, kot je ta o kontinuiteti, nismo šli še dalje, do Marxa in Engelsa, ko to zelo radi počnemo, kot da vse stvari v naši družbi izvirajo pri njiju in se preko pariške komune, oktobrske revolucije in Lenina ter preko NOB vlečejo v naš čas.

PARADA KOT SIMBOLIČNA PREDSTAVITEV MOČI IN DOSEŽKOV NAŠIH OBRAMBNIH SIL

»Organizacija parade ne bo zahtevala nobenih posebnih (podčrtal P. Z.) sredstev. Parada v Beogradu ni rožljanje z orožjem na Balkanu, temveč prvič po desetih letih prikaz nove, sodobne oborožitve JLA.«²

Obstajajo tri najbolj značilne oblike predstavitve moči in dosežkov obrambnih sil. To so manevri, sodelovanje na sejnih vojaške tehnike in parade. Od teh treh je slednja najmanj učinkovita, v smislu predstavitve in tudi glede na porabljena sredstva. Najučinkovitejša oblika je sodelovanje na sejnih, saj se tam sklepajo tudi donošne kupčije. Tudi manevri so bolj učinkoviti od parad, saj se pri tem pokaže tudi resnična izurjenost obrambnih sil, koristni pa so tudi za same oborožene sile, ki nimajo veliko priložnosti, da bi vadile v situacijah, ki so kolikor toliko podobne vojnini.

Sploh pa se postavlja vprašanje, komu bomo predstavili to našo moč in naše dosežke. Našim zunanjim potencialnim sovražnikom zagotovo ne. Ti so danes opremljeni že s takšno tehniko, (tudi satelitsko) da jim ni treba opazovati niti naših manevrov, kaj šele parad, saj so o sposobnostih naše armade mogoče še celo bolj seznanjeni kot mi sami.

Edini, ki še ostane, da bi mu razkazovali moč obrambnih sil je naše ljudstvo, se pravi mi vsi. Toda, ali si mi to v tej težki gospodarski situaciji res želimo? Ali nas je kdo kaj vprašal? Ali smo res ustanovili celoten delegatski sistem, da bi samo potrjevali

že sprejete sklepe? Ali imamo referendum res samo za samoprispevke? Ali res nič ne damo na raziskave javnega mnenja? Ob vsem tem pa se še smejimo Švicarjem, ki so na referendumu zavrnil vstop v OZN, a sami se česa takega ob določenih problemih, ki zadevajo vse, ne upamo izvesti, pa čeprav moramo potem grehe vsi odplačevati.

Kaj pomeni to, da za organizacijo parade ne bomo potrebovali posebnih sredstev, saj je vendar znano, da parada ne stane skoraj nič manj kot en manever in vsota je vse prej kot zanemarljiva. Jasno nam mora tudi biti, da moderna vojaška tehnika (letala, tanki itd.) ni namenjena za parade in da se na njih dober del tudi pokvari in če se bo pokvaril samo en sodoben avion, ki nikakor ni namenjen, da bi izvajal akrobacije, kot se to počne na paradah, temveč da opravlja bojne naloge, se bo škoda že merila v milijardah. Tudi tanki in ostala oklopna vozila, niso namenjeni za take hitrosti in tak teren, kot ga uporabljajo na paradah. Največ teh vozil se pokvari pri hitrosti 10 km/h in to je ravno hitrost, s katero se vozi na paradah. Da ne omenjamo tega, da bo morala biti vsa oprema, od uniform pa do orožja, kompletno nova in nerabljena, torej bo verjetno vzeta iz vojnih skladišč. Veliko te opreme, ki bi se drugače uporabila samo v slučaju vojne ogroženosti, bo moralo biti zamenjano in stroški zopet ne bodo majhni. Rad bi omenil še to, da bo cesta, na kateri bo parada, po mimohodu čisto uničena, saj je namenjena za osebne avtomobile in ne za deset in več tonska vozila. (Rdeči trg v Moskvi vsako leto za nekaj časa po paradi zaprejo in obnovijo, pa čeprav je iz granitnih kock, ki so veliko bolj odporne od asfalta, ki je v Beogradu.) Rad bi izpostavil še en negativni vidik parade. To je zmanjšanje borbene pripravljenosti, h kateremu bo prispevala prav parada. Namesto, da bi sedaj v JLA opravljali svoje redno delo in se urili za svojo osnovno nalogo, obrambo pred napadom agresorja, bodo enote, ki so namenjene za paradno, tri mesece vadile mimohod in bodo tako zamenjale svojo primarno nalogo.

Če armada za organizacijo parade torej ne zahteva nobenih dodatnih sredstev, potem to lahko pomeni, da so jo bili že predhodno vračunali v sredstva, ki jih dobijo iz proračuna federacije (za katera so vztrajno trdili, da so odločno premajhna in da že ogrožajo varnost naše države), ali pa to morda pomeni, da bomo morda na račun parade kupili manj načrtovanih avionov oziroma kakšne druge sodobne tehnike. Če so se odločili za to varianto, nam je jasno, da bo naša armada še naprej temeljila na živi sili in »drilu« in da ne bo sledila sodobnim tokovom v organizaciji vojaških sil. A časi jurišev in »puzanja« so žal minili. Tretja varianta, da bi dobili sredstva, pa je, da zmanjšajo plače (v vojski namreč še nimajo osebnih dohodkov). Če se bodo odločili za to varianto, (tudi, če bodo sredstva črpali od drugod, jim bodo vseeno morali odtrgati nekaj plače) pa verjetno samih oficirjev ne bodo o tem nič vprašali oziroma, se le-ti ne bodo upali nasprotovati. A tistega, ki je sprejel odločitev o paradi, to zagotovo ne bo prizadelo, saj je njim prav

To spominja na zgodnico o Mariji Antoinetti, ki je na vest, da se ljudstvo upira, ker nima kruha, vprašala: »Zakaj pa ne jedo potem potice?«

ZMAGO PARADNIK
Ul. 9. maja št. 85
Beograd

UVOD: Štorija je zelo preprosta, a potrebna pojasnil. Največje točke okoli katerih se vrtil vse skupaj so: akcija, seks, smrt. Akcijo predstavljajo miličniška godba, seks = seks, smrt pa branje osmrtnic. Zgodovinsko komponento da prispevku stavek: »Pivo stane osem jurjev,« kajti v enem letu bo ta cena zgodovinska preteklost, za katero bi bilo škoda, da ne bi zvedeli znanjci (in nam zavidali).

Prišla je popoldne. Vprašala je po počutju. Odgovorila je o počutju. Dala je kompliment. In ona nazaj, kaj počneš. Prekrižala je noge visoko, da so se noge v mrežastih nogavicah razgalile. Ni vedela, kam bi usmerila svoj pogled, ki ji je nagajal iznova in znova uhajal na te noge, napolnjeval glavo s stegni. Kako so kaj znanci, stegna, bela stegna. Znanci ti in ti so tako in tako... stegna mehka, voljna... delajo to in to, pripovedujejo, čenčajo, spet stegna napeta, prekrižana, prepovedana. Ta misli ono, oni ono, drugi drugo, ta je s to, oni z novo, nova s starim, stegna izzivalna, mrežasta, čvrsta, stisnjena. Je vroče in odpade gumb na bluzi. Vroče pred pogledi, vroče pred željami. Vsi znanci obrani in stavek zdajle bi se ljubila. Ona ne ve, če je to povabilo, izziv so kolena, koničasta, malce obrnjena navznoter. Potem slišiš vojake, kako igrajo. Ne, niso vojaki. Vstane in se napoti k oknu, a se le nasloni na njeno roko, ki visi preko naslonjala stola in se stegne proti oknu. Pritiska s trebuhom ob njo, da se čuti rob spodnjih hlač in pasu za nogavice. Miličniška godba. Roka druge se odloči in seže v krilo. Priprta, razprta stegna, odprta stegna, mamljiva stegna. Oči se ujemajo v globok pogled vprašanja. Telesi se sami zmenita. Roke se zapletejo, prepletejo, božajo, gnetejo, usta sesajo, raziskujejo. Sredi poljuba se prične smejeti. Nato se smejeta obe. Sprostita se, se preselita na posteljo. Čebljata, se slačita, božata, igrata. Rožnate stene se krčijo okoli treh prstov, ki vztrajno razpirajo ustje in ne pustijo užitku do konca. Obmirujejo, da izzveni dolg krč malih utripov. Vse je rožnato, noro strastno, grizenje, upiranje, osvajanje. Pride mir.

Zjutraj hiše stresejo sneg s streh, odprejo okna, dvignejo rolete. Na okenskih policah stepejo s toplih pernic sanje na moker pločnik.

Utrufjeni, razneženi. Najprej tiho. Potem zaupno brbljanje. Tvoji joški dobri, veliki in trdi. Všeč tvoja pička. Jo glasno cmokne. Ti je bilo lepo. Eni ja, druga navajena tudi na boljše, saj ne zameri, kajne? Ne zameri. Oblečeta se, kje je kupila pas za nogavice, nogavice in kje druga spodnje hlačke, važne informacije.

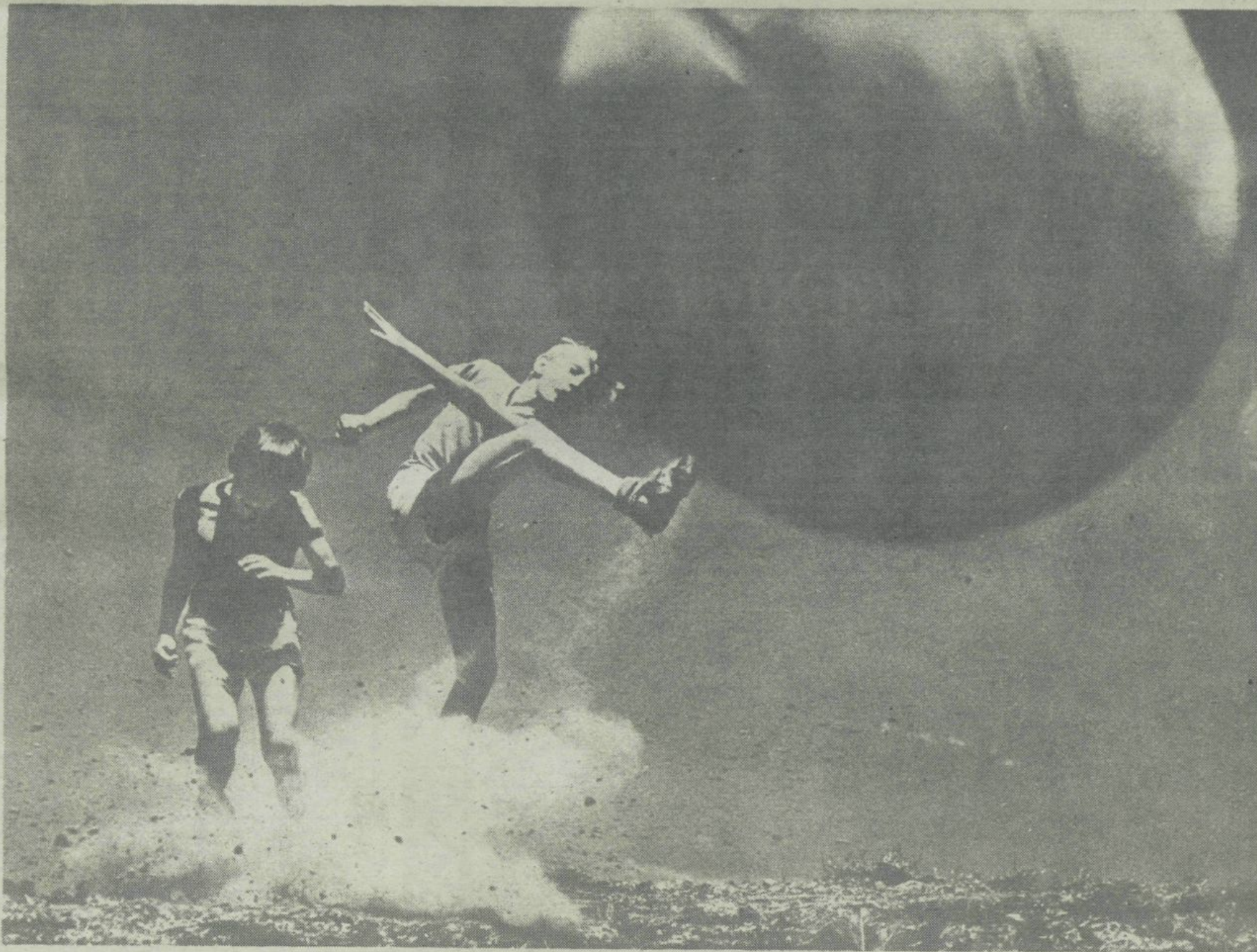
Cigareti, kava, zaupnost v dimu, koliko je ura. Za slovo jo potrepnja po zadnjici, vpraša, če še pride. Ja, a ne ve kdaj. Smeh. Moški zmeraj posredni.x

Zunaj mašira miličniška godba nazaj. Med premorom ji eden požižga na račun zibajoče zadnjice. Obrne roko in zgovorno pokaže srednji prst. Gre do kioska, kupi Delo in vstopi v restavracijo. Naročijo pivo. Pivo stane osem jurjev. Počasi sreba in bere osmrtnice. Za vsak primer, da vidi, če ni njene slučajno med njimi. Daleč je še do večera.

pod črto posebej preblalcem iz Gore in še posebej Z.K.-ju, da so osebe kot vedno tudi tokrat resnične, da si ne bi po nepotrebnem obremenjeval svoje zblajene vodenične glave. Vsaka glava misli, kar ji gre.

P. s. 1: Sofija Loren se je slikala gola, pa so ji oprostili.
P. s. 2: Jezus Kristus je že vedel, kaj je mislil ob tem, beseda je meso postala.

MARJA ANDREJEVNA

SE BODO VREMENA RAČUNALNIŠTVU

VENDARLE ZAISKRILA

POGOVOR Z DR. MIHOM TOMŠIČEM

Inštitut J. Stefan je dokaj dobro poznan, manj pa je znano, kako je ta inštitut organiziran. Znotraj inštituta deluje 22 relativno zelo samostojnih skupin, katerih temeljna poteza je interdisciplinarnost. Tovariš dr. Miha Tomšič je vodja ene izmed teh skupin — Oseka za energetiko in vodenje procesov, ki združuje v sebi dve disciplini — energetiko (predvsem industrijsko) in pa znanja s področja računalniškega vodenja industrijskih procesov. Oseka torej deluje na področju energetskega svetovanja, racionalne porabe električne energije in avtomatizacije procesov z računalniki. Zamelek iste skupine se je prej ukvarjal z reaktorsko tehniko, se pravi jedrsko energetiko, sedaj pa so se preusmerili v to, kar je po mnenju dr. Tomšiča bolj aktualno in bolj neposredno pomembno, kot pa je razvoj jedrske tehnologije, se pravi na varčevanje in smotrno rabo energije. Čeprav smo »TRIBUNASI« razviti kot zagriženi antinuklearci, pa tokrat nismo imeli namena drzati v to osje gnezdo, vsaj neposredno ne, kajti bolj nas je zanimalo, kakšni križi in težave spremljajo širjenje najsodobnejše tehnologije, ki sama na sebi zahteva transformacijo zastarelih struktur oziroma, točneje rečeno, zanimalo nas je, kakšni so problemi pri »presajanju« te tehnologije iz varnega, inkubatorskega okolja inštituta v nevarna razmerja neposrednega procesa produkcije. Po jutru se dan pozna in da ne bi začeli že takoj s »sitnimi« vprašanji, smo dr. Tomšiča najprej vprašali po uspehih, ki jih je doslej požela njegova skupina.

dr. TOMŠIČ: Lahko rečem, da je delo skupine uspešno, kar pa po mojem mnenju najlaže merimo, kadar se to seveda da, s tem, kako sodelujemo z gospodarstvom oziroma s tem, katere od naših raziskav v gospodarstvu uporabljajo. To so mikroručalniške naprave, s katerimi se da prihraniti 10, 15 ali celo več odstotkov energije ali pa stroškov za energijo.

TRIBUNA: Kako pa se te vaše raziskave obnesejo v čisto ekonomskem smislu? Dostikrat nam emergetiki pravijo, da je varčevanje z energijo drago. V kakšnem času se tovarni, ki se je odločila za investicijo na podlagi vaših raziskav, ti stroški povrnejo?

dr. TOMŠIČ: Prav gotovo so danes investicije v uporabo računalnika v delovnih procesih v veliko primerih gospodarsko zelo učinkovite, če že ne celo najbolj učinkovite. Tako se naši računalniki za varčevanje z energijo praviloma izplačajo v enem letu ali dveh, izjemoma je ta vračilni rok nekaj daljši. Pravzaprav mi investicijo odsvetujemo, če je vračilni rok daljši od treh let. To je seveda v velikem kontrastu z nekaterimi drugimi »našimi« investicijami, ki se ne bodo verjetno nikoli izplačale, čeprav jih bomo še dolgo odplačevali.

TRIBUNA: Imate mogoče podatke za koliko odstotkov bi se ob obstoječi gospodarski strukturi v Sloveniji zmanjšala poraba energije, če bi s pomočjo mikroprocesorjev optimalizirali celoten energetski sistem?

dr. TOMŠIČ: Na žalost zelo natančnih podatkov te vrste nimamo, vendar dela Svetovna banka sistematično študijo jugoslovanskih razmer. Naredili so študijo v Makedoniji, v BiH in tudi v Sloveniji, tako da bodo imeli v Ameriki precej natančne podatke. Te številke se gibljejo okoli 30% v industrijski porabi, pri obstoječi strukturi, kar je zelo pomembno, pri izboljšani strukturi gospodarstva pa bi bili prihranki še veliko večji.

TRIBUNA: Se pravi, da bi se lahko ob doslednem programu varčevanja z energijo, seveda ne v smislu ugašanja odvečnih žarnic po domovih, odpovedali marsikateremu velikemu energetskemu objektu?

dr. TOMŠIČ: Drži, seveda pa tu ne gre samo za računalniško vodenje energetskih procesov, pač pa za izboljšano tehnologijo v celoti. Res pa je še nekaj — po povprečni porabi energije na prebivalca Jugoslavija ni nevmkako visoko, za Slovenijo pa to skoraj ne drži več, je že nekako v povprečju in te porabe najbrž ne bi kazala kaj dosti povečevati.

TRIBUNA: Bolj ko se vdramo v blato splošne strukturne krize, več in več se govori o nujnosti prestrukturiranja gospodarstva, povedano s tehnokratsko metaforo — o prehodu iz industrijske v postindustrijsko, informacijsko družbo. Seveda je ta prehod možen le ob uvajanju računalnikov v vse faze produkcijskega procesa. Govorjenje o kompjuterizaciji, postindustrijski družbi itd. je že kar neke vrste modni sindrom, funkcija mode pa je, da pod fikcijo novega, lepšega, boljšega; ohranja

nedotaknjeno staro jedro. Tako se nam dozdeva, da ves ta prosvetljeni duh, ki zadnje čase čeblja o tretji industrijski revoluciji, to počne, prej nezavedno kot zavestno, v funkciji ohranjanja starega. Bolj konkretno — rojevajo se imaginarna kraljevstva prestrukturirane Slovenije, toda v realnosti odteka akumulacija po starih strugah — za Jesenice, Kidričevo in IMV, na primer. Tako imamo dve vprašanji:

1. Kakšni so lahko negativni učinki »računalniške mode«?

dr. TOMŠIČ: Mislim, da so vse stvari dvorezne in moramo paziti, da se ne sprevrže modno navduševanje nad računalništvom v svoje nasprotje — se pravi, da če ne bo hitrih efektov v izboljšavi življenja, ki jo danes obetajo računalniki, da bi se potem taisti, ki so danes »računalniško zagreti«, obrnili stran od računalnikov, če, na primer, ne bodo imeli možnosti za primerno zaposlitev.

2. Zanima nas, kako se računalniki pri nas uveljavljajo ne le kot privesek obstoječi družbeni organizaciji proizvodnje, pač pa kot sredstvo njene transformacije?

dr. TOMŠIČ: Verjetno niti ni možno, da kaka tehnologija ne bi vplivala na družbo, se pravi, da tudi če kdo ne želi, bo ta tehnologija vendarle vplivala nanjo. Drugo vprašanje pa seveda je, ali lahko že danes v naši družbi računalniki kaj ključnega prispevajo, ali pa zaradi same družbene strukture ostajajo le privesek.

TRIBUNA: Res je sicer, da razvpitih zakonov proti uvozu hišnih računalnikov ni več, vendar pa ste sami omenili nekatere ovire, ki nastajajo pri prenašanju mikroprocesorjev iz inštituta v okolje delovne organizacije?

Ovire so tudi na področju zakonodaje. Imamo zanimiv, pravniški pravijo, da celo edinstven zakon o enotnem računalniškem sistemu, ki ga sam sicer ne bi mogel oceniti, vendar pa mislim, da bi ga bilo še kako potrebno oceniti, predvsem na vprašanju ali je na področju računalništva deloval resnično pospeševalno, ali pa mogoče prav nasprotno, zaviralno.

TRIBUNA: Ali ni podlaga temu zakonu neka pravzaprav že tudi strokovno preživela fikcija, da bo celoten računalniški sistem izgledal kot en sam ogromen računalnik, iz katerega bodo izraščale veje in vejice, skratka gre za tisti bavljav, pred katerim nas opozarjajo nasprotniki računalništva — ogromen in strogo centraliziran sistem »totalne kontrole«?

dr. TOMŠIČ: Ideja o popolnoma poenotenih in centraliziranih računalniških sistemih, ki se je v začetku porodila v stroki sami, je prišla v protislovje z nadaljnjim razvojem računalništva. Izkazalo se je, da ta sam po sebi ne dovoljuje nekih togih kalupov, da se lahko razvija le ob neverjetnem bohotenju različnih oblik. Seveda pa je za tako obliko razvoja poguben monopolizem. V fazi burnega začetnega razvoja je monopolizem prav gotovo smrtni udarec. Sama tehnologija računalnikov, ki prevladujejo danes in za katere kaže, da bodo prevladovali tudi v prihodnje, je prav nasprotna začetni ideji o enih samih velikanskih umetnih možganih, ki bodo na enem mestu obsegali vse znanje. Eden največjih deficitov je, da nismo vajeni delati novih stvari, ampak smo navajeni ponavljati stare. Verjetno je že marsikateri študent med prakso v delovni organizaciji na lastni koži občutil odpor vladajočih struktur do sprememb v podjetju.

Če se povrneva na izhodiščno vprašanje, se pravi, na ovire pri »širjenju« računalništva v produkcijo. Druga velika ovira je rutinerstvo, t. i. »mojstrska miselnost«, danes bi lahko tudi že rekli »inženirska miselnost«, ki v nasprotju z raziskovalno-razvojno miselnostjo temelji na ohranjanju obstoječih struktur, tako tehnoloških kot družbenih. Eden največjih deficitov je, da nismo vajeni delati novih stvari, ampak smo navajeni ponavljati stare. Verjetno je že marsikateri študent med prakso v delovni organizaciji na lastni koži občutil odpor vladajočih struktur do sprememb v podjetju.

TRIBUNA: S tem se strinjam, vendar pa mislim, da je ta problem, problem organizacije delovnega procesa sekundaren, posredovan z vprašanjem organiziranosti celotne družbene produkcije oz. reprodukcije. Oblike te organiziranosti pa na eni strani še vedno forsirajo velike, razvojno nesposobne in od rje birokratizacije načete velike proizvodne enote, ki so v glavnem brez razvojno-znanstvenih ambicij ali pa se le te zadušijo v notranji birokratizaciji, na drugi strani pa taista oblika organizacije produkcije kot celote vzpostavlja centralne znanstvene institu-

cije, ki so strogo znanstveno sicer res lahko na izredno visokem nivoju, ki pa jim vse prevečkrat spodleti pri uveljavljanju svojih dosežkov v t. i. neposredni proizvodnji. Zdi se mi, da prav zaradi vakuumu, ki ga taka oblika organiziranosti reprodukcije družbe permanentno reproducira, vakuumu med znanostjo, zaprto v inštitutih in dobro zaščitenimi velikimi medvedmi v gospodarstvu, ki spijo svoj zimski spanec. Kolikor mi je znano, pa so na Zahodu gonilo razvoja prav manjša podjetja, kjer razlika med aplikabilnostjo in strogim znanstvenoraziskovalnim delom ni bila prikovana v nebo, obratno, razvojni inštituti v podjetjih so se bili prisiljeni ukvarjati celo s fundamentalnimi raziskavami. Saj ne da bi tem majhnim podjetjem peli večno slavo in v njih videli svetel ideal, jasno je, da jim na koncu koncev ostane samo eno — da se na ta ali na oni način »prodajo« pod okrilje velekapitala ali pa da propadejo, z vsa socialno problematiko, ki sledi iz tega. Toda, ali se vam ne zdi, da pri omenjeni vakuumu, nasprotuje med znanostjo in proizvodnjo, ki temelji obliki podružbljanja produkcije pri nas, ovira nadaljnji razvoj vaše stroke, ki potrebuje heterogeno in decentralizirano mrežo?

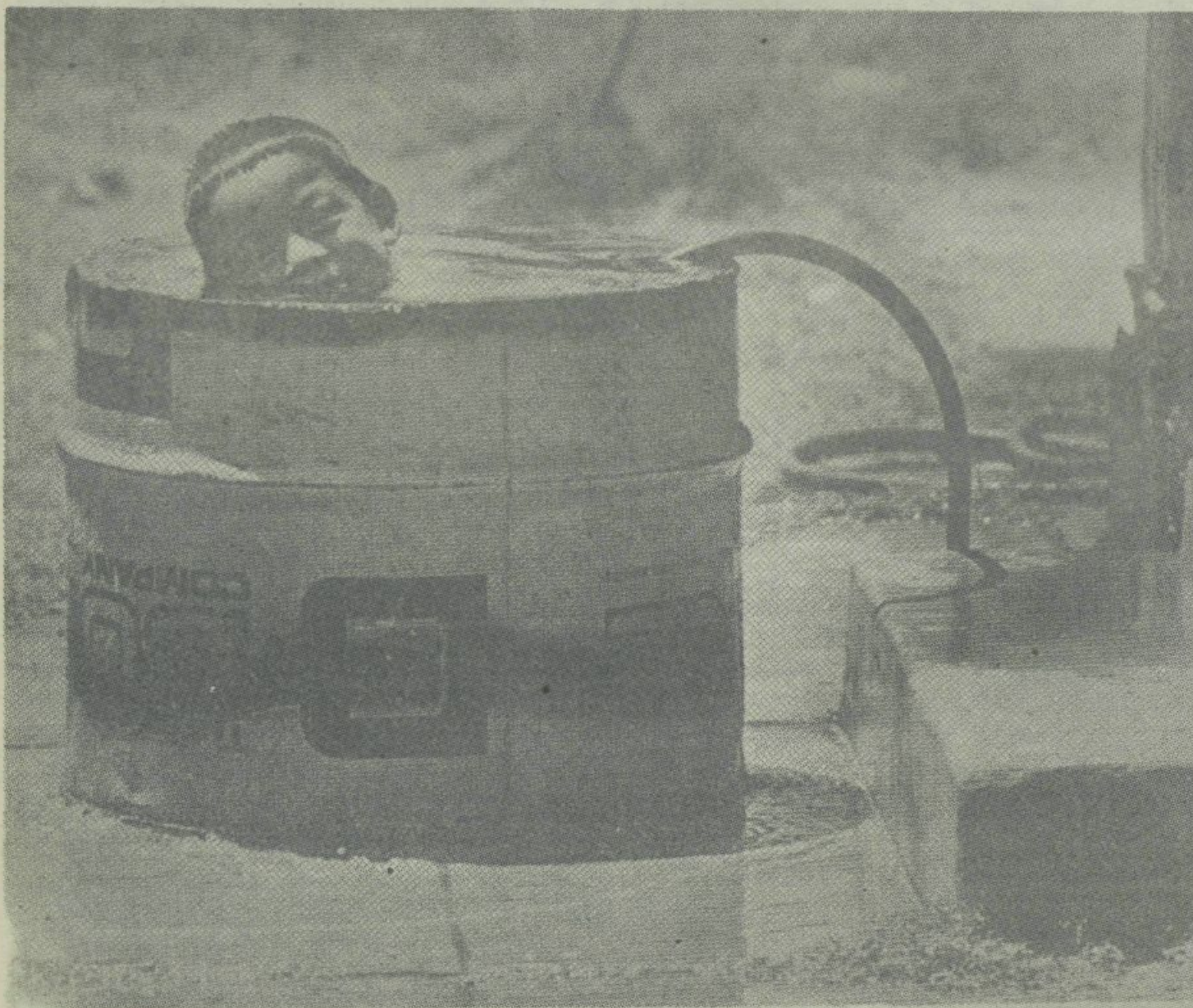
dr. TOMŠIČ: Na to ne bi mogel dati nobenega sociološkega odgovora, odvisnost med velikostjo in učinkovitostjo pa prav gotovo ni linearna. Imamo tudi velike organizacije, ki so zelo zainteresirane za razvoj in v svetu je tak primer IBM, ki je opravil veliko temeljnih raziskav in prišel do pomembnih odkritij. Tu splošnega odgovora ni, je pa znano, da pri nas manjka majhnih podjetij in o tem obstajajo tudi sociološke in ekonomske raziskave, lahko pa rečemo tudi drugače: manjka tak pristop v delovnih organizacijah, ki bi naredil »klimo« majhnega podjetja, za katere je značilno, da so organizacijsko prožne pri izbiri ciljev in da so tudi ob enem maksimalno zainteresirane za doseganje teh ciljev. Prav na področju računalništva se v svetu dogajajo veliki premiki. Celo tak gigant, kot je IBM, je ustanovil majhne skupine, ki so poslovale tako, kot da bi bile majhne delovne organizacije. Mislim, da so pri nas majhne organizacije priložnost predvsem za mlade ljudi, ker je že po naravi stvari za vsako novo tehnologijo treba vzeti, oz. najboljše je vzeti mlade ljudi.

TRIBUNA: Inštitut J. Stefan pridobiva, kot ste omenili, 75% sredstev z neposredno menjavo dela. Kaj to ne pomeni, da ste preveč odvisni od naročnikov ali drugače rečeno, ali niste preveč izpostavljeni kratkoročnim interesom vaših naročnikov?

dr. TOMŠIČ: Res je, da včasih kratkoročnost vpliva na naše delo, moram pa takoj dodati, da ni nujno, da odvisnost od naročnika vedno pomeni nekaj slabega. Čisto konkretno — naša skupina ima odnose z več kot štiridesetimi delovnimi organizacijami, kar praktično pomeni, da od nobene od njih nismo zelo odvisni. Manj bi bili neodvisni, če bi poslovali z enim samim sistemom in nekatere druge skupine na inštitutu so v takem položaju. Prav tako pa niso neodvisen, če si izključno vezan na državni ali paradržavni mehanizem, tu konkretno mislim na naše SIS-e. Naš odsek bi se teoretično lahko zaprl in sorazmerno ugodno in udobno živel, ne bi pa veliko naredil in taka politika tudi dolgoročno ne bi bila učinkovita in prava. Zato se odpiramo na dva načina: en je, da preko sodelovanja z delovnimi organizacijami tudi pri njih nastajajo kadrovska jedra, ki so sposobna upravljati z novo tehnologijo. Iz teh jeder lahko zraste kag več kot zgolj uporabniki, lahko prerastejo v gomina jedra posameznih delovnih organizacij. Žal pa imajo v obstoječih delovnih organizacijah taka jedra, ki bi rada kaj spremenila, pogosto slabo prihodnost. Zato želimo biti udeleženi pri nastajanju novih delovnih organizacij. Računalniški razvoj je usmerjen v nove organizacije, ki delajo nove računalniške bodisi nove dele računalnikov, ali pa iz računalnikov sestavljajo mreže računalnikov. Inštitut je sprejel kot eno izmed usmeritev, da ustanavljamo nove manjše organizacije, z novimi mladihmi kadri. Mislim, da lahko od tega še veliko pričakujemo.

TRIBUNA: Se pri tem ne bojte polen pod noge s strani tistih, ki bi radi imeli računalniške monopole, se pravi način domačih računalniških transnacionalke, če lahko tako imenujemo podjetja, ki kupujejo »pamet« na Zahodu in jo prenašajo na Vzhod, doma pa bi bila rada rada bog i batina?

dr. TOMŠIČ: Zaenkrat gre še za enonacionalke, to so slovenske delovne organizacije, ki imajo tu pač nek izjemen položaj in imajo vsaj delno podporo s strani DPO in DPS. Mislim pa, da se bo tudi njim zaiskrilo in bo prevladalo mnenje, ki bi ga zelo na kratko lahko izrazil z naslednjo trditvijo, da je namreč bolje, da imamo tri dobre tovarne računalnikov kot pa, da imamo eno povprečno.

KORISTNA INFORMACIJA

Srednja šola tehničnih strok in osebnih storitev Titova 78, vabi študente k sodelovanju. Za potrebe pedagoškega procesa, šola potrebuje in vabi študente, ki se želijo postriči ali/in urediti svojo frizuro. To še posebej velja za študentke. Za študente so usluge zastoj! Manjše usluge so zastoj tudi za študentke. Za zahtevnejše usluge morajo študentke plačati 50-odstotkov redno cene.

Šola je na Titovi 78 nasproti štadiona. Do tja lahko pridete z avtobusom številka 6 in 8.

Pridete lahko v naslednje dneve in termine:

- Ponedeljek za moške od 7 do 11 ure, za ženske od 7 do 19
- Torek moški od 7 do 19 ure, ženske od 7 do 14
- Sreda moški od 10 do 13, ženske od 7 do 19
- Četrtek moški od 7 do 11, ženske od 7 do 19
- Petek moški od 11 do 19, ženske od 7 do 14

Ob sredah, četrkih in petkih delajo učenci višjih letnikov. Na šoli so nam rekli, da bi bili veseli, če bi kdo prišel.

DRUŽBOSLOVJE ZA NEDRUŽBOSLOVCE

OO ZSMS medicinske fakultete je 14. marca organizirala razgovor študentov na temo: Družboslovje na naravoslovnih fakultetah. Povod zanjo so bile predvsem tendence v medicinskem VIP-u po zmanjševanju u skupnim družboslovnim predmetom in njihovem združevanju s strokovnimi predmeti. Okrogla miza sodi v pripravo na problemsko konferenco študentov o reformi VŠ. Njen namen je bil prediskutirati omenjeni problem, pogovor o tem, kako naj bi na novo zaživeli družboslovni predmeti na MF, se bo namreč le začel.

Štirje samostojni predmeti pod skupnim naslovom »Temelji marksizma« drobijo kos kruha, ki bi ga moral dobiti študent medicine z mize družboslovcev. So mu potrebni TEMELJI politologije, sociologije, politične ekonomije in filozofije?

Zgodovinski razvoj znanosti je pripeljal v določenem obdobju do cepljenja posameznih znanstvenih področij, kar je omogočilo večji napredek teh področij. Stopamo v zgodovinsko epoko, ko postaja razparceliranost znanosti čedalje večja zavora za korak naprej. Perspektiva je v njenem zopetnem, a drugačnem povezovanju, t.i. terdisciplinarnosti, ki jo narekuje drugačen način produkcije stvari in ljudi in ki tudi sama vpliva nanjo. Družboslovje na naravoslovni fakulteti naj bi bil primer povezovanja znanosti in ne le enostaven prenos določenih abstraktnih družboslovnih vsebin nedružboslovcem, kot danes večinoma je. Zavest študentov medicine to sprejema kot vsiljevanje, tujek. »Temelji marksizma« bi morali odpirati perspektive »preseganja« zgodovinske delitve znanosti na družboslovje in naravoslovje. Vzgoja današnja univerza ljudi, ki bi bili sposobni za interdisciplinarno delo? Tu gre predvsem za razvoj znanstveno-raziskovalnega dela kot sestavnega dela študija, kjer se bodo v skupnem delovanju povezovali učitelji in študentje različnih znanstvenih področij.

Nesprejemljiva je delitev vsebine skupnih družboslovnih predmetov na temeljne in »aplikabilne« probleme družboslovnih znanosti. Vsaka znanost si je v svojem življenju zgradila bolj splošne zakonitosti, podstati, na katerih gradi, vendar te niso večne, nesprejemljive, niso nekaj drugega kot življenje samo. Primeri iz življenja ne morejo biti le njihove ilustracije in apologije. Zato nedružboslovec (tudi ne družboslovec) ne potrebuje nikakršnih TEMELJEV družboslovja. Kravato pa potrebuje spoznanje iz družboslovja, da bi osmisli in reflektiral svoje družbeno delovanje in delovanje svoje znanosti. Na sprejemljivost študentov in učiteljev nedružboslovcev za družboslovje vpliva družbeni položaj naravoslovnih znanosti. Tu ne gre samo za to, v kolikšni meri se nosilci

določene znanosti zavedo družbenih korenin svojih spoznanj in družbene pogojenosti za njihovo uresničevanje, temveč tudi za to, v kolikšni meri je družba pripravljena in zmore popredmetiti znanstvena spoznanja.

Organizacija celotnega študija vpliva na položaj skupnih družboslovnih predmetov. Študentu, preobremenjenemu z urami pasivizirajočega študija, še študij strokovnih predmetov ni v »zadovoljstvo«, toliko prej bo odklonil tisto, kar se mu zdi »nepotrebno« za njegovo delo. Tendence na MF po reduciranju »Temeljev marksizma« slonijo tudi na (zaenkrat) neuspešnem boju za šestletni študij in dejstvu, da je celotno število študijskih ur nekoliko preveliko glede na normo.

Študentje smo se na omenjenem razgovoru zavzeli za to, da se program družboslovja na MF odpre skupnemu permanentnemu oblikovanju učiteljev (ne)družboslovcev in študentov. Program naj bo v funkciji socializatorja študentov medicine za družbeno delovanje, za refleksijo družbenega organiziranja zdravstva, za celosten pogled na problem medicine v družbi. Tak program bi zahteval timsko znanstvenoraziskovalno delo družboslovcev in medicincev.

Danes se skupni družboslovni predmeti predvsem izpredavajo. Morali bi postati jedro oživljanja aktivnejših oblik vzgoje in izobraževanja npr. seminarskega dela, diskusij.

Študentje nismo za združevanje »Temeljev marksizma« s »podobnimi« strokovnimi predmeti. Družboslovje za medicince se ne more zreducirati na t.i. preventivne medicinske predmete (povezava sociologije in politične ekonomije s socialno medicino) oz. medicinsko deontologijo (simbioza filozofije in medicinske deontologije).

Perspektiva je gotovo v študiju in razumevanju družbenih posredovanj strokovne medicinske problematike, vendar bi pomnilo danes mahati s tem »idealom« napraviti še tiste, zaenkrat dosti bedne, pridobitve družboslovja na MF.

Zavzeli smo se za povezovanje samih družboslovnih predmetov. V okviru enega predmeta bi bile večje možnosti za razvoj učiteljev mejnih področij medicine in družboslovja, tima raziskovalcev — interdisciplinarnikov. Študent bi tako dobil celovitejšo sliko družbenih problemov, ki osvetlujejo njegovo stroko. Argument proti takemu povezovanju, češ da se to ni »obneslo«, za nas ni dovolj. Bojazen za strokovnost tako združenih družboslovnih predmetov, ki prihaja iz ust nasprotnikov, je lahko le bojazen za strokovnost posredovanja družboslovja, kakršnega imamo danes.

Marta Macedoni

ŠTA RADIŠ U TRSTU?

V Trstu je naseljena številčno zelo močna kolonija jugoslovanskih delavcev, ki so tu na začasnem delu, kot temu pravite v Sloveniji. Pred leti je bila prisotnost teh delavcev še večja, a sta jo polog in gospodarska kriza krčevito skrčila. S to skupnostjo, sem se kaj kmalu seznanil. Kot študent, če sem hotel dobiti kako delo, sem moral sprejeti take zaposlitve, ki jih drugi domačini niso marali. Tako sem na primer postal prodajalec neki trgovini jestvin, nadalje sem kopal greznice po Trstu, bil za težaka v nekem gradbenem podjetju in tako naprej. Danes, bi bilo zaradi številnih brezposelnih najti tako delo prava sreča, a pred časom sem jih z relativno lahkoto staknil. Povsod, kjer sem delal, so bili zaposleni tudi Jugoslovani. Tako sem, npr. s skupino delavcev iz Požarevca kopal greznice na ulici Roma. Kaj kmalu sem spoznal, kako živijo ti ljudje, kakšne težave imajo, kakšne želje, itn.. Na začetku sem, takrat sedemnajstletni mule, skušal postaviti do teh Srbov take pregrade, ki naj bi obvarovale mojo namišljeno slovensko žlahtnost. Te pregrade sem postavljal tako, da sem z njimi govoril v italijanščini. Samo s časom, ko sem se z njimi malce seznanil, sem spregovoril v slovenščini. To, da vam osvetlim kakšen odnos vlada v Trstu do teh delavcev. Tudi oni, kot jaz, so se hoteli pokazati za tisto, kar v resnici, morda, niso bili. Tako so mi pripovedovali, da imajo doma kmetijo, živino itn. Pri tem je najbogatejši imel petindvajset glav živine, najskromnejši pa samo deset. Po njihovem pripovedovanju, si je človek ustvaril vtis, da je v Požarevcu več krav kot ljudi. Od njih sem izvedel, da so še pred odhodom z doma, imeli neki tržaški naslov, na katerega naj bi se obrnili za delo in stanovanje. Na tem naslovu je bival Jugoslovani, ki jih je praktično v istem hipu, ko so prekoračili mejo, vzel pod svoje okrilje. Dal jim je streho in jim našel zaposlitev. V zameno so mu odstopili del prvih plač. Kot so pripovedovali, je ta »gospod« imel samo to opravilo. V bistvu enako kot tisti »gospodje«, ki prostitutkam jamčijo varnost in razne druge storitve. Moji tovariši so to

razumeli kot nekaj nujnega in neizbežnega, če so hoteli dobiti zaposlitev. Nekateri so bili temu »gospodu« še hvaležni. Čez čas so se jim v Trstu pridružile tudi njih žene. Kot sem razumel iz razgovorov z mojimi sodelavci, so se tudi one kaj kmalu zaposlale, kar tako »na črno.« Biti zaposlen »na črno«, pomeni, da te delodajalec ne prijavi na »Uradu za delo«. S tem, ti ne plačuje dajatev za razne socialne storitve in ti, praktično nimaš do teh storitev (bolnica, pokojnina itd.) nobenih pravic. Italijanska zakonodaja predvideva hude kazni za tiste delodajalce, ki bi zaposlovali delavce na črno. A to skoraj nič ne zaleže, ker očitno zaslužek odtehta tveganje.

Ob 8. marcu sem se spomnil na te žene mojih prijateljev in na vse tiste ženske, ki prihajajo delat v Trst. Zato sem zabil za intervju Stanko Mokole, ki se s temi problemi že dvanajst let ubada na sindikatu CGIL, saj sledi problemom delavk v gostinski stroki, trgovinski stroki, in drugimi, kjer je občutna ženska zaposlitev.

Kaj bi lahko povedala o problemu jugoslovanskih delavk, ki delajo tu v Trstu?

S tem, da sem sledila raznim strokam, kjer so zaposlene ženske, sem spoznala veliko jugoslovanskih delavk, ki so delale v raznih trgovinah, gostilnah ali zasebnih domovih. Večina ni bila prijavljena na »Uradu za delo« in so zaradi tega dobivale zelo nizke plače, še precej manjše od minimalnih plač, ki jih predvideva kolektivna delovna pogodba.

So se delavke zavedale svoje socialne zapostavljenosti?

Stvar ni tako enostavna. Na primer, tiste iz bližnje okolice, ki so hodile vsak dan čez mejo na delo v Trst, mislim, da so se tega prav dobro zavedale in ta položaj tudi izkoriščale s tem, da so zavestno delale (in še delajo) za nižje mezd, tako da so bile bolj konkurenčne kot druge domače delavke. S tem seveda bijejo ceno dela. A njih to ne briga, ker četudi imajo skromne plače, se z menjavo kupna moč

le-teh v Jugoslaviji močno poveča. Po drugi strani pa so bile druge delavke, iz bolj oddaljenih krajev, recimo iz Srbije ali Hrvaške, ki morda niso bile seznanjene s tem, kar jim pritiče. Gotovo niso vedele, da obstaja sindikat, in da obstajajo delovne pogodbe, to je enkrat ena. S časom spoznajo druge delavke domačinke, in prek teh se obrnejo na nas. A v večini primerov se na nas obrnejo, kadar je prepozno. Pri tem veni za take primere, da je bila prava žalost, da se kaj takega lahko dogodi tu v Trstu.

Obstaja kak primer, ki bi lahko orisal to situacijo?

Na žalost je takih primerov še preveč. V zadnjih letih smo imeli več kot 1200 sindikalnih pravnih, ki so zadevale ženske in večina so bile Jugoslovanke. Spominjam se primera delavke, ki je delala več kot dvajset let v neki veliki tržaški restavraciji. Za svoje delo je bila gotovo podplačana, četudi je gospodar na sodišču na vse kriplje skušal dokazovati prav obratno, pri tem je trdil, da je bila ta delavka zanj kot mama, da ji je dajal vse, kar je potrebovala itd. V resnici jo je plačeval po 500 lir na uro. Pravdo smo dobili mi in gospodar je moral delavki plačati 15 milijonov lir, s čimer prav gotovo delavka ni dobila vsega, kar bi ji pritikalo.

Kakšna dela pa opravljajo te ženske?

Ponavadi najnižja, najtežavnejša, tista, ki jih naši ljudje nofjdjo sprejeti. Na primer, v gostilnah perejo posodo in čistijo po tleh, v trgovinah tudi, le redko kdaj se zgodi, da bi tudi prodajale, in to samo v trgovinah za Jugoslovane.

Kako bi se dalo po vašem mnenju osvestiti te delavke?

Pri tem sem se znašla kot delavka in sindikalistka vedno v protislavnih situaciji. Na eni strani so bile te ženske, izkoriščene in zaničevane kot sužnji, na drugi strani, pa sem imela naše domače delavke, ki so izgubljale delo, zaradi tega, ker so Jugoslovanke kvarile tržišče delovne sile. Da bi rešili to situacijo, smo že pred leti govorili s sindikatom obalnega področja o tem problemu. Samo da najti rešitev tega problema ni enostavna zadeva. Pojav ni kontroliran in ga je zelo težko kontrolirati onstran in tostran meje. Ponavadi se seznanimo s posameznimi primeri, šele takrat, ko se delavka obrne na nas. V večini primerov se to dogodi ne na začetku delovne dobe, ampak na koncu. Redke so tiste, ki preden stopijo v delovno razmerje, pridejo k nam vprašati, kakšna plača jim pritiče. In to, resnici na ljubo, se mi zdi sumljivo, tako da tudi jaz v mnogih, primerih podvomim v njihovo iskrenost. Z jugoslovanskimi sindikati smo govorili, da bi s sredstvi, ki nam jih daje Osimski sporazum to stvar nekoliko uredili, a se je vse izjalovilo. V bistvu je problem še zmeraj ta, kako osveščati te ženske o njihovih pravicah.

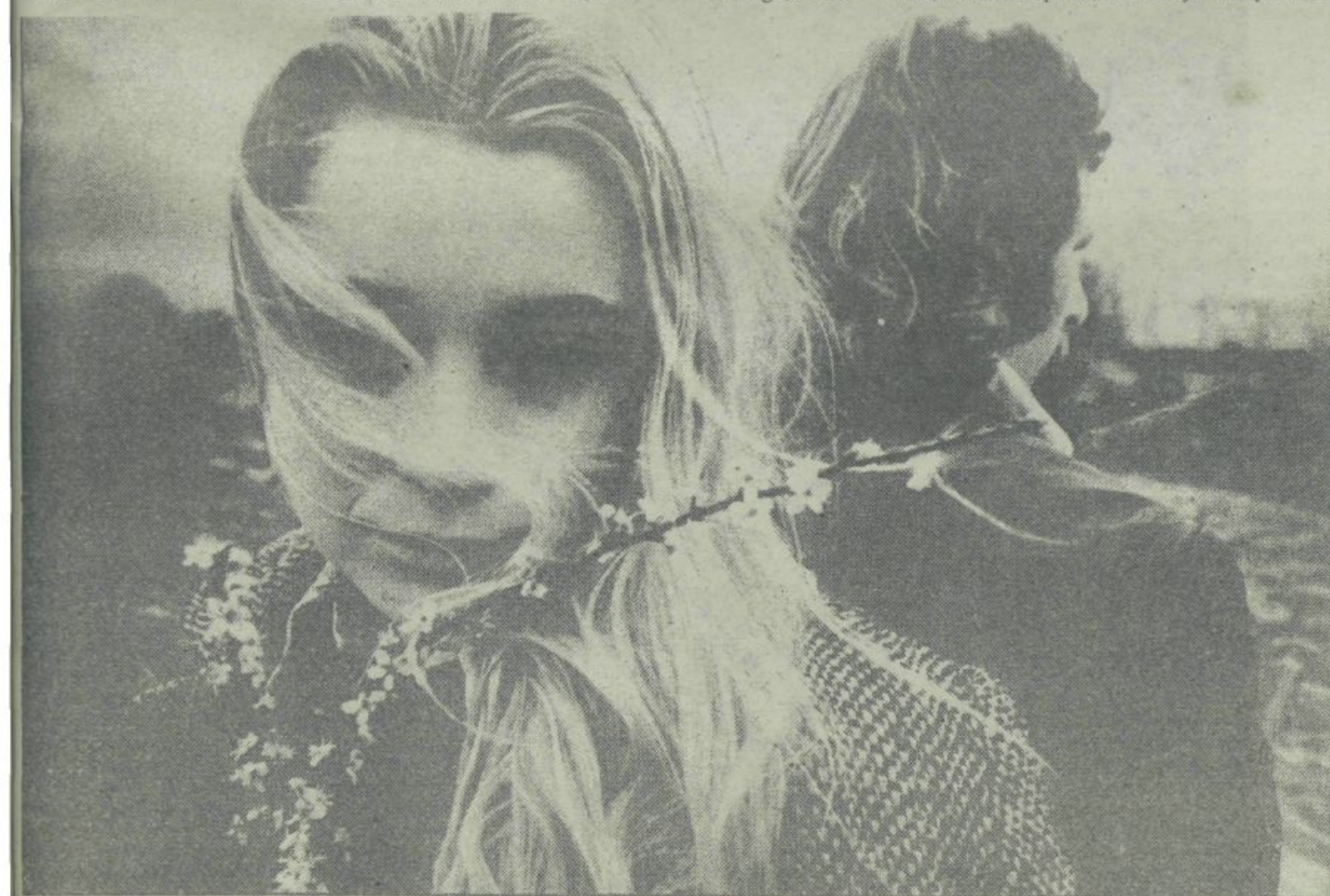
Kako gledajo na to vaše delo razne italijanske ustanove, denimo sodne oblasti.

Moram reči, da dobro. Ni se še zgodilo, da bi bila kaka delavka zaradi tega, ker je Jugoslovanka, zapostavljena. Nasploh pa italijanska zakonodaja predvideva zelo stroge kazni za kršitelje sindikalnih in delovnih pravic. Spominjam se primera neke Jugoslovanke, ki je okradla svojo gospodinjo. Ta je krajo prijavila in policija je kaj kmalu zasledila tatico. Sodišče pa je obsodilo gospodinjino ha teden dni pripora, ker je zaposlila tisto žensko »na črno«, medtem ko so zaradi kraje služkinji samo odvzeli za dve leti potni list. Kljub temu pa še tako dobri zakoni ne bodo uspešni, če te delavke ne bodo osveščene o svojem položaju, pravicah in dolžnostih, ki jih imajo.

Se niste nikdar vprašali, kako to, da v Jugoslaviji, kjer je politizacija ljudi na višku, sindikatom ne uspe seznaniti delavcev, ki se odpravljajo na začasn delo v tujino z njihovimi pravicami in dolžnostmi do drugih delavcev?

Oh, tolikokrat. Mimo tega, da ni res, da nimajo problemov z brezposelnostjo in podobnimi fenomeni, kot to pravijo njihovi predstavniki. V resnici ti problemi obstajajo in so zelo hudi. Sama ne vem, če obstaja kdo, ki se ukvarja s senzibilizacijo teh delavcev, izseljencev s temi problemi. Res da živimo v dveh političnih sistemih, kjer so si delovne razmere diametralno nasprotne, kljub temu pa bi lahko pričakovali s strani jugoslovanskih delavcev več sindikalne zavesti. Te pa sem pri njih, v dolgih letih svojega delovanja v sindikatu, bolj malo zasledila.

SKERK WALTER

TREBA SE BO OPREDELITI

Objavljamo del razprave, ki jo je imel tov. Gojko Stanič s Fakultete za elektrotehniko na konferenci CK ZKS o reformi visokega šolstva. Gojko Stanič: »V novejšem času se kot slovenska družba intenzivno pogovarjamo o visokem šolstvu. Šli smo v reformo, vseeno pa imam vtis, da se o ključnih problemih ne opredeljujemo. Če je danes ponovno namen tega sklica, da se komunisti le izpovevemo, da le izpostavimo probleme (v materialih jih je tudi dovolj), potem bi predlagal prvi sklep, da se namreč tudi opredelimo. Gre za to, da se moramo opredeliti kot komunisti o tistih konkretnih idejnopolitičnih vprašanjih, glede katerih se moramo poenotiti kot komunisti na, recimo, akcijski konferenci. Čas terja, da se opredelimo! Drugič, da se komunisti opredelimo, da se bomo o vseh konkretnih vprašanjih opredelili v tistih ustanovah političnega sistema, ki so za to odgovorne. Politično najbrž v SZDL in političnih organizacijah, operativno politično pa v Skupščini, Zbornici itd. Doživljamo čas, ko zmorejo le kvalitativni dejavniki reševati krizo. Pravi čas je za to, da na tem področju nekaj naredimo. Razpoloženje v družbi je danes temu naklonjeno. Ve se, da je treba nekaj narediti. Komunisti moramo nositi polno odgovornost za opredelilive, pa naj bodo še tako težke in smeje. Tisti, ki se že danes izjasnjujejo, doživljajo marsikaj. Niso vedno zaželeni. Preveč je oportunitizma v okolišjih, v katerih živimo in delamo v visokem šolstvu.

Prva opredelilive je pogoj vseh ostalih, ker zadeva možnosti, da na tem področju sploh kaj bistvenega naredimo. Ali bo šla Slovenija v kapitalno intenzivne naložbe ali v znanstvenoraziskovalno, to se pravi glede na znanje intenzivne naložbe in proizvodne programe. To je opredelilive vseh opredelilive! Če se tu ne bomo kot Slovenci opredelili, če mislimo zdaj kapital, ki ga takorekoč nimamo, alociramo v tiste programe, ki po mednarodnih komparativnih prednostih nimajo perspektive, kjer bi se lahko morda problem rešilo v Jugoslaviji ali pa še v kakšnih drugih svetovnih povezavah, potem se bojim, da ne bo družbenih sredstev, ne bo kapitala, da bi na področju visokega šolstva kaj naredili. Če se zavedamo stroška, ki ga moramo vložiti v aktualizacijo znanja že vseh zaposlenih strokovnih kadrov, da bi ga dvignili na nivo, da bomo frontno sposobni soočiti se z znanstveno-tehnološko revolucijo v svetu, potem je jasno, da je za to potrebno veliko časa, sredstev in sposobnih kadrov, tistih, ki so danes že preobremenjeni.

Predlagal bi, da se opredelimo kot komunisti za tisto razvojno us-

meritev Slovenije, ki bo potrebovala in ki bo bazirala predvsem na visokem znanju in na izvozu domačega znanja.

OPREDELIMO SE ZA PROCES STALNE REFORME

Reforma je tu. Z naslednjim letom je treba delati po novih programih. Uvodni referat Katje Vadnal je pokazal, koliko problemov se je odprlo, materiali za konferenco na to opozarjajo. Kaj drugega v tem trenutku ne moremo narediti kot to, da program sprejemamo. Toda dogovorimo se, da bomo spremenili sistem družbenoekonomskih odnosov ter da bomo tudi vsako leto, če je to potrebno, programe menjali. Imeti je treba dinamičen pristop pri programiranju vsebine pouka in programov visokega šolstva. **Opredelimo se za proces stalne reforme!** Na univertitetni konferenci se mi zdi, da smo si bili zelo edini in tudi tov. Stiglic je zdaj nakazal, kje je ključni vzrok problematične vsebinske usmeritve novih programov. Gre za to, da se bazične predmete celo potiska, da smo tisti, ki se zavzemamo za interdisciplinarnost ali pa se zavzemamo za obče predmete, nekako odveč. Recimo, takorekoč so izvrgli iz novih programov psihologijo dela in to tam, kjer se je na tehniki že uveljavila. Na elektrotehniko ni več tega predmeta. Organizacije dela niti 15 ur ne moremo spraviti v program študije za elektrotehničnega inženirja. Imel sem vrsto sistematičnih razgovorov s podiplomci. Pravijo tako: tiste ozke strokovne predmete, ki jih je zdaj veliko, so se morali v desetih letih ponovno naučiti. Ostalo jim je bazično znanje, vsekoli jim manjkajo znanja s področij organizacije dela, elektronike, psihologije itd. Nekateri gredo študirat zato še dodatne družboslovne fakultete. Vemo, kje je vzrok za tako stanje. Problem je v tem, da rednega financiranja podiplomskih oblik študija nismo uredili. Opredelimo se kot komunisti, da bomo v okviru PIS šli v akcijo. Združeno delo naj se svobodno dogovori, da bomo to čimprej uredili. Opozoril bi še na naslednje zadevo. Strokovni svet je sprejel smernice, po katerih morajo biti v Sloveniji programi enotni, zato moramo delati enako tisti npr. v Mariboru, ki morajo imeti kombiniran pouk in na elektrotehniko, kjer imamo dovolj velike skupine za višje in visokošolski študij. Kaj bo posledica tega? To, da bodo v Mariboru očitno morali, vsaj tako kot so mi povedali, na fakulteti za elektrotehniko imeti še 40% več učiteljev kot zdaj. To pa za izvedbo programov, ki so, kot je tov. Stiglic povedal, preveč obremenjeni s poučevanjem kratkotrajnega znanja. To se pravi zopet ekstenziven razvoj pri specialističnih predmetih. Ponovno dovoljujemo ekstenziven in zelo vprašljiv razvoj! Ne bi

POPRAVEK

Članek R. Botteriija 'MLADINCI PA ŠE KAR SESTANKUJEJO', neresnično in s hudobnim namenom vznemirja javnost glede seje predsedstva RK ZSMS, na kateri naj bi ocenili tudi uresničevanje vsebinskih zasnov 'TRIBUNE'. Resnica je ta, da so stališča, ki jih je napadel avtor v svojem članku, bila podana v gradivu za sejo predsedstva, niso pa bila obravnavana na seji sami. Ker pa je iz članka razvidno, kot da je predsedstvo RK ZSMS sprejelo tisto, kar je bilo zapisano v gradivu, smo tovarišu Botteriiju izrekli zaradi nekretnega obveščanja tovariško kritiko, predsedstvu RK ZSMS pa se zaradi netočnega informiranja iskreno opravičujemo.

UREDNIŠTVO

bilo napak, če bi ta sistemski ukrep strokovnega sveta ponovno temeljito premislili. Po eni strani ima pozitivne učinke, ker se je veliko vsebinsko skupaj delalo na programih in se jih je obogatilo in dvignilo nivo predmetov. Ima pa to nekatere kvarne ekonomske učinke in silimo skupaj študente, ki glede na intelektualni nivo in poklicni profil dejansko ne gredo skupaj.

V zvezi s problemi vsebinske usmeritve programov je mogoče oceniti, da so imele ozke stroke preveč dominantno besedo pri oblikovanju programov. Princip interdisciplinarnosti ni bil dovolj upoštevan.

Na zadnjem sestanku Odbora za pedagoško delo na Univerzi smo ugotovili, da enostavno ostali nismo bili poklicani na sejo strokovnih svetov PIS. Gre za tiste, ki predavamo družboslovne predmete, pa tiste, ki kot nematični učijo neke biologijo, matematiko, fiziko... Konkreten predlog, sprejet na seji tega odbora, je, da se strokovne svete PIS oblikuje v kadrovskem smislu bolj dosledno interdisciplinarno. Sprejemajo se programi, recimo magistrski študij za tiste, ki bodo delali atomske centrale, brez ekološke problematike. Enostavno, upravičeni strokovni interes ni prisoten tam, kjer bi moral biti! Najbrž se da to dogovoriti preko SZDL, da se ta problem razreši. Dandanes se je zgodilo to, da se je vsak, ki je matičen, razširil, tam pa, kjer ni matičen, je bil izrinjen. To je ta proces prodora ozke cehovske miselnosti in ozkih interesov pedagogov, zoper katerega moramo organizirano nastopiti.

BREZNO PRAGMATIZMA

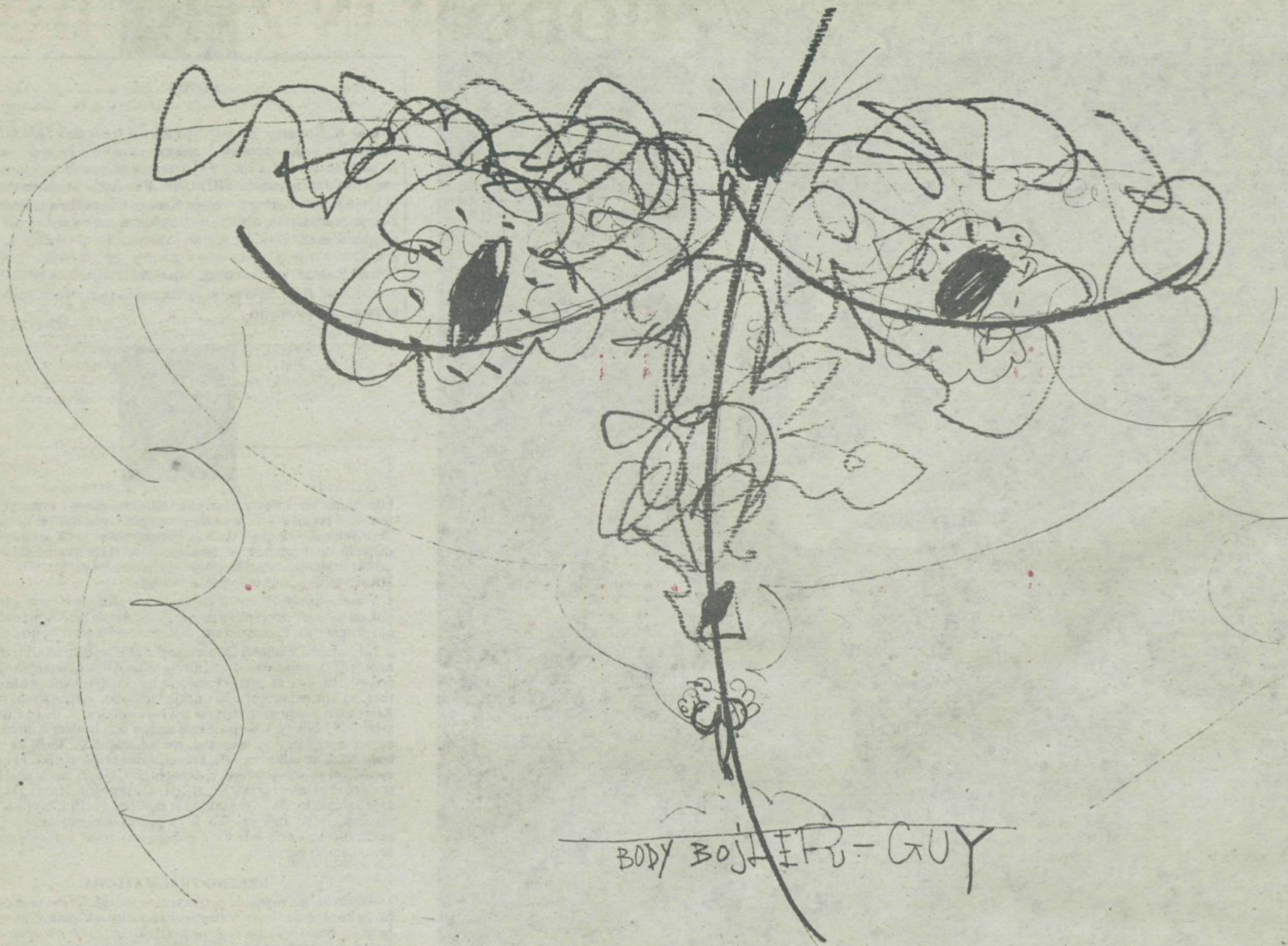
Aktualizacija znanja je permanentna naloga. Treba se je dogovoriti za konkretne akcije. V dogovoru o kadrovski politiki bi se lahko mogoče dogovorili, da se morajo strokovni kadri obvezno na leto mesec dni organizirano izobraževati. Najbolj odgovorni kadri so danes potisnjeni v hud pragmatizem. Dnevno, tekočo proizvodnjo morajo reševati, namesto da bi tisti ljudje, ki so najbolj sposobni, vzeli študijsko leto, da bi predvsem razmišljali o bodoči proizvodnji. Tu moramo nekaj narediti. Zahtevati in določiti velja višji nivo verificiranega znanja za najbolj odgovorna mesta. ne bomo mogli doseči kvalitativnega prestrukturiranja slovenskega gospodarstva, če ima le tretjina direktorjev visoko izobrazbo. Na ključnih gospodarskih mestih praktično ni profesorjev, doktorjev, magistrov, celo razvojnih sektorjev ne vodijo tako kvalificirani kadri. Nimamo ljudi, ki bi znali dati naloge visokem šolstvu in znanosti. Ni možnosti komuniciranja. Povišati velja zahteve. V osnovi sklepov je ideja realnega financiranja temeljnega raziskovalnega dela na Univerzi. To naj pomeni redno financiranje magistrskega, specializacije, doktorandov in stažistov. Predlagal bi, da koncept specializacije temeljito premislimo. Strukturiramo se glede na svoje umske in delovne potenciale in prizadevanja. Recimo na doktorje znanosti. Njihov milje mora biti svetovna znanost. Ta skupina je dolžna iz sveta prinašati vsem ostalim strokovnjakom znanje. Toda vse ostale strokovnjake bi morali oblikovati v skupine specialistov, po, recimo, enoletnem programu dobiš naziv specialista. To, da ostaneš specialist le, če permanentno dopolnjuješ in verificiraš svoje znanje v taki organizirani skupini. V bistvu specializacija pomeni, da strokovnjaki, ki skrbijo sistematično, da vzdržujejo kolektivno svoje znanje na visokem nivoju. To bi bilo realno. Uvesti velja stalno verificiranje znanja. Vrhunskega znanja je premalo, povprečnosti in neznanja pa v bistvu preveč.

OCENITI ZAŠČITENE MEDVEDE

Vrsta problemov na visokošolskem nivoju je razrešljivih pod pogojem, da imamo res strogo kadrovsko selekcijo. Tu, na tem področju združenega dela, dohodkovni odnosi ne verjamem, da lahko zaživijo. Na nivoju, recimo, razvojnoraziskovalnega dela so možnosti, da recimo nekaj let vlagas, na koncu lahko raziskovalci, če cilj dosežejo tudi participirajo pri skupno ustvarjenem dohodku. To se da vse meriti. Pri visokem šolstvu pa je ta časovni zamik tak, da enostavno ne moremo natančno meriti prispevka posameznika. Svobodna meja dela je pravzaprav tisti instrumentarij, ki ga imamo. Večji poudarek je treba dati na kadrovsko politiko. Kako to stanje sanirati? Predlagal bi, da razmislimo o tem, da v habilitacijski postopek vključimo celotno stroko. Naj vsi pravnikci ocenijo svoje strokovne in naj si postavijo strokovne vrhove. Ne vem, če je kdo tako medvedej zaščiten v naši družbi, kot so to univerzitetni delavci. Nobena politična, nobena gospodarska struktura ni tako malo na prepihu. Interesantno je, da se izogibamo vsem tistim faktorjem, ki bi lahko bolj objektivizirali habilitacijski postopek. Nisem za državne komisije, kot jih imajo drugod po svetu, najbrž lahko na demokratičen, toda strokoven način, bolje uredimo to vprašanje.

Zakaj smo tako ignorirali diplomante pri reformi univerze? Zakaj nismo sistematično vprašali, kaj mislijo o novih programih? Še nekaj okrog tega, kar je izjavila SAZU o družboslovnih predmetih. Univerza naj bo univerza, srednja šola naj bo srednja šola, to nam je jasno. Bilo pa bi dobro, če bi se skupaj dogovorili, da bi videli in opazili — da recimo srednješolskaosnovnih pojmov o sociologiji in politični ekonomiji ne dobe. Če bi akademijo to malo bolj skrbelo, bi bil tudi jaz zadovoljen. Če pogledate podrobno naše izpopolnjene družboslovne programe, vnašajo nov kvalitativen in tudi kvantitativen nivo. Treba je le pogledati sedanje učbenike pa boste akademiki hitro videli, kako kvantitativno izgledajo. Že samo to bo kar dosti prepričljivo, da gre za dve kvaliteti. Imamo pa pred nami projekcijo razvoja predmetov. Gre zlasti za razvoj mejnih znanstvenih področij in za vnašanje teh novih vsebin v pedagoški proces. Tisti, ki na tem delamo, imamo jasno projekcijo razvoja in tudi take pozitivne izkušnje ter odmev s strani slušateljev, da vemo, v kateri smeri delati dalje. Vztrajati velja na tem, da mora v srednjem šolstvu priti do mnogo bolj kompleksnega temeljnega znanja in to vseh znanstvenih disciplin. Matematiki in fiziki ste daleč pred nami, družboslovci nismo uspeli v toliki meri kot druge stroke, da bi mladina osvojila osnovne pojme in spoznala osnovne zakonitosti že v osnovni in srednji šoli.

Opomba: naslovi, mednaslovi in ostale intervencije so redakcijske

D. SLAPERNIK

KOLOKVIJ

»VSESTRANSKO RAZVITA OSEBNOST«

V okviru raziskav o razvoju osebnosti, ki jih opravljajo sodelavci Pedagoškega inštituta (Eva Bahovec, Zdenko Kodolja, Marjan Šetinc), je bil v februarju organiziran kolokvij o pojmovanju »vsestransko razvite osebnosti« (VRO). Namen kolokvija je bil osvetliti in kritični pretres tega temeljnega vzgojnega smotra, ki predstavlja najsplošnejšo osnovo naše pedagoške znanosti in ki se pojavlja v vseh pomembnih družbenopolitičnih dokumentih, resolucijah in v šolski zakonodaji — ki pa žal vse prepegosto ostaja nedorečen in pomensko neopredeljen.

Na kolokvij je sodelovalo osemnajst udeležencev. Tukaj po vrstnem redu navajamo le nekaj poudarkov iz njihovih prispevkov, ki bodo sicer v celoti objavljeni.

mag. Eva Bahovec:

»Lahko bi opstali tezo o dvojni ideološki funkciji vsestransko razvite osebnosti: 1. *Deluje kot norma*, v imenu katere je mogoče nastopiti proti tistim, ki niso vsestransko razviti, kot argument, ki ga je ravno zaradi abstraktivnosti in tavitološkosti mogoče uporabiti proti komur koli ali čemur koli — morda še najpogosteje kot antiintelektualistično geslo, proti domnevno enostranski klasični izobrazbi, si-vi teoriji itd. 2. *Deluje kot ideal*, ki ga v odtujeni družbi po definiciji ni mogoče uresničiti in ki se prelaga v oddaljeno prihodnost — s tem pa seveda ideološko deluje ravno kot to odlaganje. Je mogoče značilnost vsestranosti pripisati končnemu stanju razvoja, idealu, ali pa predstavlja takšno značilnost, nasprotno, sam začetek razvoja, njegovo predpostavko? Ali ni pojmu razvoja implicitna ravno obratna smer, proč od takšnega splošnega, celovitega, vsestranskega stanja, k vse večji diferenciaciji? Pripada torej lastnost vsestranosti rezultatu ali predpostavki razvoja? — Prav v tem tiči temeljni konceptualni paradoks smotra vsestransko razvite osebnosti: najbolj vsestransko je tisto, kar je na začetku. Tako bi, denimo, pri Freudu ta pojem sovpadal s stanjem polimorfne perversnosti, s stanjem otroka, ki še ni lokaliziral seksualnosti in zato še ni enostransko omejen na genitalnost.«

Gabi Čačinovič—Vogrinič:

»Vsestransko razvita osebnost kot vzgojni, idejni, družbeni cilj je »varno« nedosegljiv. Nikogar ne obvezuje. Jacoby bi rekel, da smo si ga zastavili v družbi ravno takrat, ko nikogar ne more ogroziti — ne posameznika, ne družine, ne družbe. Zastavili smo si ga, ker je neuresničljiv. Potrebujemo pa odgovore na enostavna vprašanja o tem, kaj se resnično dogaja med otroci in namj in kakšne možnosti imamo, da kot odrasli naredimo prvi korak za premagovanje zgodovinsko nastale distance med otroci in nami. VRO sodi v isto vrsto fantazem, ki jih odrasli potrebujemo, da bi zdržali v svoji odtujenosti, kot mit o srečnem otroštvu.«

dr. Franc Pediček:

»Postavka »vsestransko razvita osebnost« (tudi če jo opremimo z apozicijo »socialistična« in »samoupravna«) namreč ne ustreza duhu in težnjam naše današnje preobrazbe vzgoje in izobraževanja, saj je ta postavka na naravo in vlogo te preobrazbe nalepljena in tuja, neorganska, izumljena, odtujena od nje. To potrjuje predvsem vzgojno-izobraževalna praksa, saj učitelji s to »eshatologijo« ne vedo kaj početi v svoji oblikovalni dejavnosti. Pa tudi njeni teoretični razlagalci je ne znajo (ker je ne morajo!) zares uverljivo in dokazljivo postavljati v njihovo zvrst ter akcijo. Daušnja preobrazba zahteva

namreč nekaj kakovostno višjega in bolj integriranega za cilj vzgoje in izobraževanja kot je sporen ideal v stvarnosti povsem neuresničljive vsestransko razvite osebnosti...«

Lidija Tavčar

je v svojem prispevku predstavila humanistični ideal, renesančnega *uomo universale*, ki se nanj pri opredeljevanju vsestransko razvite osebnosti pogosto sklicujejo. Pokazala je, da ta ideal ni bil splošen, temveč je veljal le za višje sloje, in da v tej zvezi nedvomno ne moremo govoriti o nekakšnem vzgojnem smotru, kot se to vse prepegosto dogaja v pedagoških učbenikih.

Pavle Zgaga:

»Eno je, če mi začenjamo takorekoč kot *deus ex machina* pri predpisovanju norme in dobimo predpis vsestransko razvite osebnosti, drugo pa je, če začenjamo od analize dejanskih osebnosti. Mene bi od vsega tega najbolj zanimalo dejanske razmere; iz kritike teh dejanskih razmer seveda skušamo potem oblikovati bodisi smiselne vzorce, bodisi iz tega iščemo socialne projekte... To normativno stališče — Ti moraš biti vsestransko razvita osebnost! Če pa nočeš biti, toliko slabše zate — je evidentno stališče vladajoče misli, je evidentno ideološko stališče.«

Vlado Miheljak

je opozoril na vzgodnonemško različico pojma VRD in navedel sledečo defauacijo iz znanega vzhodnonemškega marksističnega-leninističnega slovarja filozofije: »Socialistična osebnost je v procesu družbenega dela lastna oblikovanju različnih individuov, ki pod vodstvom marksistično-leninistične partije in skupaj z drugimi ljudmi v vedno večji meri kontrolira svoj življenjski proces in v tem procesu svoje individualne sposobnosti in svoje produktivne sile vse bolj vsestransko razvija.«

Zdenko Kodolja:

»Poskus vladajoče birokracija, da predstavi svoj interes oz. interes sovjetske države kot univerzalni interes ne samo delavskega razreda, temveč vsega človeškega rodu, razkrinka že H. Marcuse v delu *Sovjetski marksizem*. Tu npr. pokaže, da sovjetski marksizem ravno zato, ker zanika razlike med odtujenim in neodtujenim delom, lahko propagira, da predstavlja sovjetski sistem razvoj vsestranskega posameznika nasproti pohabljenemu posamezniku zahodne družbe. Pri tem Marcuse opozarja na velik odmik od Marxa, ko je sovjetsko marksistični pojem popolnega razvoja posameznika razumljen kot razvoj vsestranskega delavca, ko je vsako delo v socializmu tolmačeno kot ustvarjalno, ko se je strahanovstvo predstavljalo kot gibanje, ki ustvarja predpogoje za vseobsegajoč razvoj osebnosti ipd.«

mag. Janez Justin

se je lotil semiološke analize pojma vsestransko razvita osebnost in pokazal, kako je ta pojem pomensko poln/prazen, saj sodi med tiste, »ki so »na površini« prepolni, da bi bilo mogoče rekonstruirati njihovo »globinsko sestavo«... Pomensko polni/prazni pojmi ustvarjajo spoznavno zaporo prav s tem, da vzbujajo videz evidentne in neposredne spoznatnosti.«

mag. Marjan Šetinc:

»Družbene sprege pogujejo konvergenco na področju določanja potrebnih znanj in vsebin; šole uniformirajo vzgojo že s tem, ko

zahtevajo od učencev istočasnost izvedbe nalog, z enakimi sredstvi, na enak način, v enakem zaporedju, tudi v izdelkih mora obstajati podobnost ipd. Šola kot socializator v bistvu organizira skupnost, ki učenca uvaja v socialno dimenzijo dela. Vsebina šolskega dela v tej kompleksnosti postane manj pomembna kot je pomembna sama izkušnja biti učenec, — biti delavec. Osebnostni atributi v obliki pokornosti, prilagodljivosti, vztrajnosti so mnogo bolj cenjeni kot pa atributi, ki določajo akademske zmožnosti.«

dr. Janek Musek:

»Možni aspekt problematizacije izhaja, npr., iz spoznanja, da osebnosti ni mogoče kategorično pojmovati kot celovito, harmonično, nekonfliktno... Individualna svojstva in potenciali si lahko nasprotujejo. Kaj naj ob tem pomeni osebnostna vsestranost? Ali je treba razvijati tako altruizem kot egoizem? Tako agresivnost kot defenzivnost? Tako ono kot nadjaz? Ob meharničnem pojmovanju vsestranosti očitno zaidemo v takšne paradokse, ki niso praktično nepomembni. Ali je dobro razvijati potenciale za agresivno obnašanje? Najbrž ne, toda če jih ne, ali s tem ne poenostanim in ne pohabljam osebosti? Nesprejemljiva se mi zdi vsaka zahteva, ki vsestranost zoperstavlja doslednosti, ki izhaja iz kritičnega spoznanja, čeprav se zdi takšna doslednost še tako enostranska.«

dr. Mirjana Ule:

»Postavka vsestransko razvite osebnosti kot pedagoškega smotra brez radikalne analize sedanjega »stanja subjekta«, njegove »oškodovanosti« in zlasti brez kritike nadomestkov subjektivnosti, ki jih je poln ves vsakodnevni svet, je seveda navadna ideologija, humanistični mit, ki zakriva realno stanje in ga celo dela boljše, kot je, saj predpostavlja, da je že realiziran proces, ki opravlja to stanje, ki ima za podlago zgolj še nerazviti subjekt, nikakor pa ne »onemogočeni subjekt«... Seveda bo takoj možen ugovor, da vse to nemara velja za zahodni svet, ne pa za našo družbo, ki je to in to, ki sloni na realnem humanizmu ipd. Vendar so vsi bistveni socializacijski vzroci, ki delujejo pri nas, od družine, šole, dela oblikovani po podobnih stereotipih kot drugod, temeljijo na sorodni delitvi življenja v sferi dela, trženja, prostega časa, javnosti in zasebnosti, na družini kot delu zasebne in potrošniške sfere, delo pa je še vedno pretežno instrumentalna dejavnost, ki samo v sebi ne nosi celostnega smotra in poteka predvsem v znaku podvrženosti instituciji, diktatu proizvodnje in zaslužku. Subjekt pa se formira skozi proces privzajanja in ponotrnanja realnih odnosov do ljudi in do stvari, s katerimi ima opravka, ne po tem, kakšen je ideološki projekt ali institucionalna organizacija družbe.«

dr. Božidar Debenjak:

»Vsestranski razvoj osebnosti je ravno vsestranski razvoj družbenosti, dejavnosti drugih ravno tako sprejme za svojo dejavnost, participira na njej, ne da bi bilo potrebno njemu napraviti vse. Marx zelo ostro pripomni, da politična ekonomija ljudi robinzonade... Robinzon producira vse, nekaj časa eno, nekaj časa zopet drugo itd. Ampak, ali Marx iz tega potegne sklep, da naj bo človek komunistične družbe, osebnost komunistične družbe tista, ki bo deset minut na dan delala eno, deset minut drugo...? Ne. Tisto, kar Robinzon napravi v delitvi svojega časa, to naprava človeštvo. Osvobojeni delavec svobodno razpolaga s svojim delovnim časom. Toda to ni delovni čas enega individua. Tu gre ravno za družbenost.

NOVA EKONOMSKA DOGAJANJA MED VZHODOM IN ZAHODOM

Prejšnji mesec je bil gost ekonomske fakultete Borisa Kidriča doc. dr. Gerhard Fink, direktor ekonomskega inštituta za mednarodne primerjave na Dunaju. Ob obisku smo ga zaprosili še za kratko svobodno katedro, ker se ukvarja z zelo zanimivo snovjo. Dr. Fink je obravnaval krizo na Vzhodu in Zahodu ter možna dogajanja v prihodnosti.

V začetku 80-ih let se je pojavila, skoraj istočasno kot na Zahodu, tudi na Vzhodu huda ekonomska kriza. Pokazala se je z nezmožnostjo Poljske in Romunije za odplačilo dolgov ter z negativno rastjo družbenega produkta. Ta je padel predvsem na Poljskem (v zadnjih treh letih za 25 odstotkov), pa tudi na Madžarskem, Češkoslovaškem, v Romuniji in Bolgariji. Edino Nemška demokratična republika beleži zavirljivo rast.

Za vzhodnjaško krizo so krivi predvsem trije strukturni problemi. To so:

1. Neizkoriščene kapacitete. Že zgrajenih proizvodnih zmogljivosti ni moč zaposliti, ker ali ni dovolj delovne sile ali pa prihaja do ozkih grl v nabavi, za kar so krivi neizpolnjevalci planov. Tako so, npr., kapacitete na Madžarskem izkoriščene le 80-odstotno, v Romuniji pa celo 60-odstotno.

2. Druga težava, ki pesti Vzhod je draga energija. Naftna polja pri Bakuju so izčrpana, nova pa se ponujajo le v Sibiriji, od koder je energija precej dražja.

3. Vzhod se srečuje tudi z vse večjim pomanjkanjem delovne sile, vsaj za nekatere vrste del. Predvsem primanjkuje nekvalificirane in nizko kvalificirane delovne sile. Pomagajo si z uvozom Vietnamcev, Mongolov, Bolgarov. To prinaša nove težave. Po drugi strani pa je množica fiktivno zaposlenih tudi veliko breme za sistem, tako kot pri nas. Za prestavitev tako fiktivno zaposlenih pa so potrebne sistemske spremembe, kar je seveda povsod v socialističnem svetu ta-bu tema.

Vzhodnoevropske države niso zadolžene samo na Zahodu. 30-40 milijard dolarjev dolgujejo tudi Sovjetski zvezi. Slednja se tudi sama srečuje s problemi in vse bolj pritiska na omenjene države,

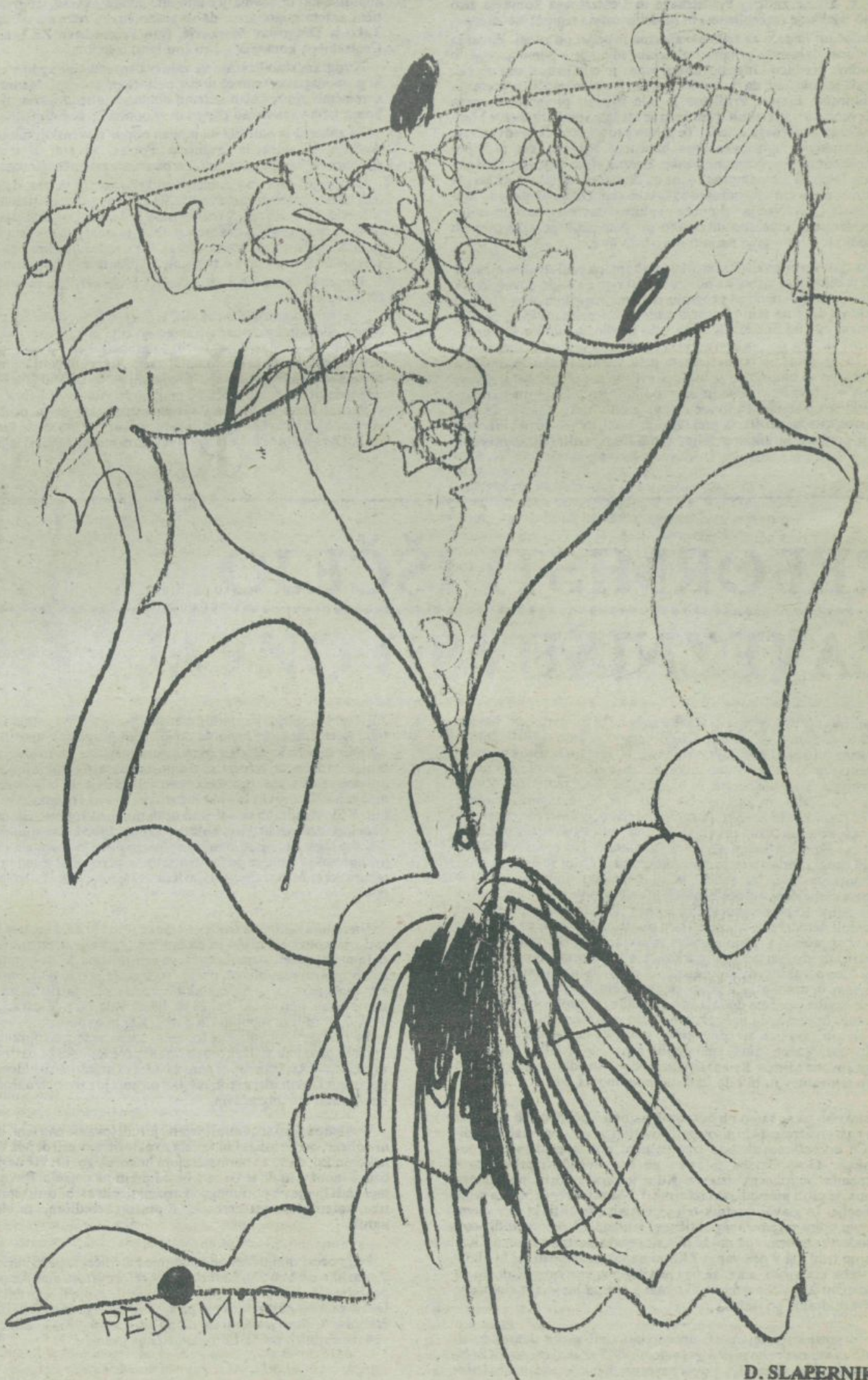
da bi uravnotežile svoje menjave s SZ. Vzhodnoevropske države, ki naj bi več izvažale na Zahod, da bi odplačale dolg, bi morale torej več izvažati še v SZ. Od kod ta »več« vzeti, ni jasno. To je uspelo le Nemški demokratični republiki, ki nasploh niza gospodarski uspeh za uspehom. Madžarska ima, celo zvito, s SZ deficit v menjavi preko klinških dolarjev in suficit v menjavi preko konvertibilnih.

SZ zahteva od vzhodnoevropskih držav tudi blago z boljšo kvaliteto kot doslej. To je še dodatno breme za te države, in to v dveh pomenih. Že prej sem omenil, da bi morale več izvažati na Zahod, kamor pa se da prodajati le kvalitetne izdelke, za boljšo kvaliteto pa je treba tudi več uvažati z Zahoda, za kar je spet problem kje vzeti devize.

Kriza na Vzhodu se tako pogloblja, edini uspehi, ki pa so jih Vzhodnjaki dosegli, gredo le na škodo njihovega prebivalstva, za katerega se potrošna izbira še naprej oži.

Kriza oz. recesija na Zahodu nam je bolj poznana. Ameriške obrestne mere rastejo in še bodo, po napovedih vsaj do sredine leta ali še dlje. Torej bo tudi dolar raste in zato se tudi zahodnoevropske države ne bodo mogle postaviti na zeleno vejo, ker jim kapital sproti odteka, saj ima v ZDA višjo ceno, nacionalne valute pa so vsak dan šibkejšje. To sicer spodbuja izvoz v ZDA, vendar hudo otežuje plačilnobilančni položaj nedolarskih držav, za katere je uvoz nafte, rud, hrane in fosfatov, ki se obračunava v dolarjih, vsak dan dražji. Poleg tega ima Francija socialne in celo etične probleme ter krizo prestrukturiranja gospodarstva v smeri socializma. Veliko Britanijo je ohromil in oslabil štrajk rudarjev, Zahodno Nemčijo pa lanski štrajk kovinarjev, ki je bil sicer majhen po obsegu, ampak voden tako, da je ohromil precej večji del gospodarstva. Kljub temu Nemčija nima pretiranih težav.

Pogoj za odpravo tokratne svetovne gospodarske krize je dogovornje med Vzhodom in Zahodom oz. znatno večje sodelovanje med njima. Zato tudi so tako velikega pomena pogajanja o zmanjšanju oborožitve v Ženevi. Do smrti Černenka ni bilo ne na Vzhodu ne v Reaganovem štabu kaj dosti politične volje za odkrite pogovore. Kaj bo pa s tov. Gorbačovom, se pa še ne ve. Jancz Kopač

D. SLAPERNIK

...Se pravi, da je, recimo, razumeti sintagmo o vsestranskem razvoju individuov — vsestransko razvito osebnost v smislu njenega domnevnega rezultata — potemtakem najbrž korak proč od Marxa. Njegova nezaokroženost ga postavlja z drugimi individui v neko kreativno razmerje, v neko medsebojno dopolnjevanje, vendar ne v smislu tega, da bi to preprosto bila parcializacija, kakršno poznajo procesi delitve dela. Gre za medsebojno dopolnjevanje, za celoto, ki se vzpostavlja ravno v sočloveškem obstoju.

Majda Čerňič:
»Ameriški primer (reforme šolstva v 19. stoletju) nas opozarja, da je potrebna precejšnja previdnost pri rabi pojmov, kot so povezanost izobraževanja s prakso, razvijanje vsestranske osebnosti in podobno. Namreč, takšni pojmi lahko za svojim dobrohotnim namenom skrivajo uresničevanje zelo velikih krivic, tako npr. geslo »možnosti izobraževanja iz dela« ni neproblematično, kajti učenci, ki se šolajo v nižjih programih, ki so manj zahtevni, pridobivajo takšna znanja, ki bi jih lahko v veliki meri osvojili z delovno prakso, ne pridobijo pa si osnovnega znanja, ki bi jim lahko omogočal večje napredovanje na delovnem mestu in nadaljevanje izobraževanja v zahtevnejših programih. Prav tako pa ima določene diskriminacijske učinke tudi geslo »povezanost izobraževanja s prakso«, zakaj študentska sredstva so v največji meri usmerjena v tiste programe, ki usmerjajo v hitro poklicno usposabljanje...»

dr. Slavoj Žižek:
»Namesto gesla vsestransko razvita osebnost predlagam geslo vsestransko razcepljena, odtujena osebnost. Kaj to pomeni, bom ilustriral s temle primerom: Podpiram obvezno proizvodno delo štirinajst dni na leto. Kajti rezultat tega je, da postane intelektualec grozljivo razcepljen. Vidi, kje živi, vidi, kako grozljiva stvar je proizvodno delo. Tisti trenutek, ko to grozljivo razcepljenost izkusi, se približa nekakšni poziciji neodtujenosti. Tisti, ki se počuti dobro v proizvodnem procesu, kakršen je danes, ni odtujen, temveč je osel. Če se počutiš neodtujen v odtujeni družbi, to je odtujenost. V tem pomenu plediram za razcepljeno, odtujeno osebnost, za osebnost, ki izkusi in prevzame nase to razcepljenost, odtujenost same dejanskosti. Konec koncev, kaj pa je ustvarjalna osebnost drugega kot enostransko odtujena osebnost, osebnost, ki se pač identificira z neko nalogo in ji podredi vse ostalo.«

dr. Rastko Močnik:
»Skratka, na vsakega izmed očitkov lahko odgovorite z argumentom vsestransko razvite osebnosti, ker je ta argument že a priori tako koncipiran, da je z njim mogoče odgovoriti na vse in je zato patološki. Zato ne smemo reči, da je vsestransko razvita osebnost neka floskula brez vsebine, ker je njena funkcija prav v tem, da je brez vsebine. Ni definirana s pozitivno vsebino, ampak nasprotno samo s tistimi mejnimi situacijami, v katerih se uporablja. To je funkcionalen element, ne pa semantičen. Je neke vrste *shifter*, neke vrste anafora, ki se vrže v polemiko in je hkrati pomensko prazna. Lahko bi celo rekli, da je to mana sodobne birokracije. Skratka, vsestransko razvita osebnost je vsota vseh primanjkljajev, vsota vsega, kar šolska reforma odšteje od tradicionalne vzgoje. VRO je točka, s katere birokracija dobi notranjo konsistenco in svojo socialno oporo za svojo dejavnost. Vsestransko razvita osebnost je tihi ideal birokracije.«

Bojan Baskar
se je v svojem prispevku zoperstavil mitu o Leonardu kot o realiziranem idealu VRO: »Leonardo je prejel svojo izobrazbo v »usmerjeni« šoli tedanjega časa, v *scuola d'abbaco*, »šoli računstva«, preostanek pa v Verrocchiovem ateljeju. *Scuola d'abbaco* je bila namenjena trgovcem oziroma tistim, ki so se, ko so se naučili osnov branja, pisanja in psalmodiranja, želeli čimprej napotiti v lukrativne poklice, namesto da bi na fakulteti temeljito preštudirali trivij in kvadrivij in zatem morda nadaljevali še na pravo, medicino ali teologijo. Leonardo je tudi sam priznaval, da je »uomo senza lettere«, tj. brez humanistične izobrazbe. Ni znal latinsko, kaj šele grško, gramatika mu je bila šibka, pravopis mu je zadajal težave. Bil je marsikaj, a humanist ni bil. In prav zato, ker ni bil humanist, je lahko bil vse tisto, kar je bil.«

Iztok Saksida
je med drugim podal zgodovino pojma vsestransko razvite osebnosti na Slovenskem, kjer najdemo npr.: »Prvotni namen je v neizogibni potrebi, da tudi najpreprostejša ljudska šola podaja svojim učencem vsestransko obrazovanost, ktera zadostuje osebnosti, kraju, času in vsemu načinu življenja. Harmoničnih ljudi ne vzobražuje mnogoterost, marveč le kolikor moči vsestransko preučenje vzpostavljene stvarine.« Gre za »zavest pripravljenosti vsem zahtevam plemenite duše ustrezati in vse svoje dolžnosti v vseh okolišnih izpolnjevati«, za »jasno izpoznanje npravstvene svrhe v najprimernejših oblikah v človeški družbi razodevati — »ravnstvenost preiti mora otroku v kri in meso« in le na tak »način vzgojili se bodo v resnici v harmonično obrazovani ljudje, in taki se bodo mnogo lažje upirali raznim tu in tam se nahajajočim pohujšljivim socialnim odnošajem.« (Franjo Gabršek, Harmonična (soglasna) vzgoja otrok, Popotnik, 1883).

mag. Tomaž Mastnak:
»Vsestransko razvita osebnost je delavec. (Ta enačba pa je iverzibilna!) Vzgoja, katere smoter je vsestransko razvita osebnost, je vzgoja za delo. Udejanjanje tega smotra je formiranje socialističnega/komunističnega odnosa do dela. Tako nas ne sme čuditi, da socialistični ideologi govorijo pretežno (če ne — skorajda — izključno) o socialistični/komunistični vzgoji. O izobrazbi/izobraževanju praktično nič. Kolikor pa vendarle spregovorijo o izobrazbi, govorijo o kvalifikaciji. To je ideološki davek, ki ga morajo plačati produktivističnemu evolucionizmu... Kolikor pa gre za vzgojo socialističnega/komunističnega odnosa do dela, ne moremo govoriti o kvalifikacijski rekonpoziciji delavskega razreda, pač pa o de-kvalifikaciji. Opraviti imamo z »vsestransko« vzgojo, obenem pa s *taylorizacijo izobraževanja*.«

POST SCRIPTUM: Kolokvij »vsestransko razvita osebnost« je izzval v javnosti veliko zanimanja. Organizatorji pa se otepajo s hudimi težavami, deležni so bili niza diskvalifikacij in groženj, tako internih, znotraj Pedagoškega inštituta, kot tudi javnih (dopisi najvišjim republiškim forumom ipd.). V »Informaciji o kolokvijju vsestransko razvita osebnost« sami navajajo sledeče: »Kolokvij je bil s strani individualnega poslovodnega organa označen z naslednjimi etiketami: privatizacija raziskovalnega dela, slaba organizacija, idejna vprašljivost; na kolokvijju naj bi prišla do izraza »nesprejemljiva stališča«, »pod plaščem lažne znanstvenosti« naj bi se prikrivala »protireformnost« in »protidružbene tendence«. Poleg tega je prišlo s strani IPO do javnih in privatnih groženj z ukinutvijo delovnih mest organizatorjem.«

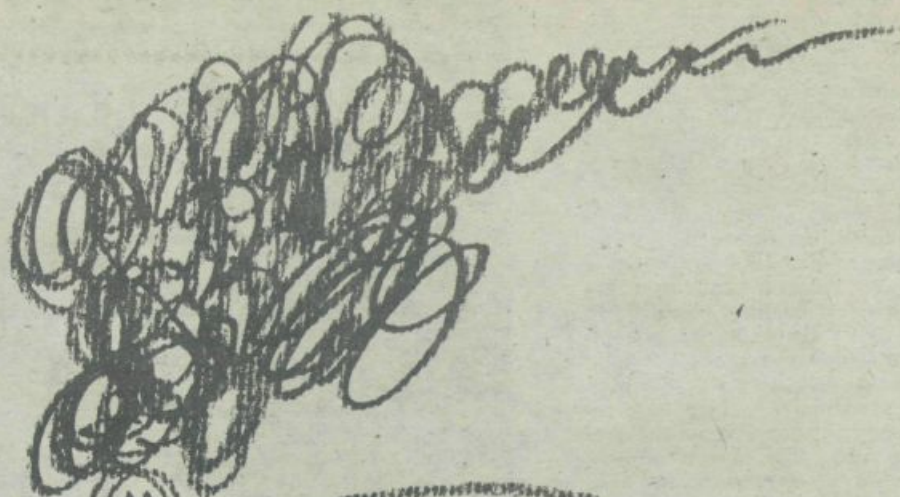
Situacija se je zaostrela do te mere, da je bila ustanovljena posebna zunanja komisija za preučitev idejno-politične situacije na Pedagoškem inštitutu, ki naj bi, poleg mnogih drugih problemov, razsojela tudi o kolokvijju VRO.

Vkup sklanfal s pomočjo svetnikov ROBERT BOTTERI

S koncerti skupine LAIBACH laui decembra in skupin EINSTÜRZENDE NEUBAUTEN in TEST DEPARTMENT februarja 1985, je ljubljanska koncertna publika imela priložnost videti in slišati trenutno najzanimivejše in tudi najinovativnejše evropske skupine.

V nadaljevanju sestavka se bomo ozrli, kaj veže in kaj ločuje te tri skupine. Skupine so nastale v treh različnih državah, treh različnih družbenih atmosferah, v sočrealističnih mestih (Trbovlje, Berlin, Južni London) polnih brezupne depresivnosti. Psihoza brezizhodnosti je bila nujen predpogoj za aktivno ustvarjanje take industrijske glasbe. Vsakdan urbanega življenja je prenasičen s hrupom. Te skupine, predvsem E. N. in TEST-DEPT., so organizirale hrup in nam na servirale kot glasbo.

V času, ko svetu vladajo multinacionalne korporacije, ko se državna oblast vedno bolj spreminja v oblast nad ljudstvom namesto ljudsko oblast, ko državni represivni aparat vse konkretnije razkazuje svojo moč, poudarja LAIBACH in TEST DEPT. kolektivnost duha, duh organizacije, organizacijo države, državo kolektivnosti. Nepomembnost posameznika, njegovo podružabljanje naproti anarho-individualnosti meščanskih demokracij, uniformnost oblačilja in mišljenja so še naknadne karakteristike totalitarizma LAIBACH-a in TEST DEPT-a. Kar se tiče notranje organizacije

skupin, imajo edino E. N. dokaj standarden »image«, ki ne poudarja anonimnosti članov skupine, spoštuje njihovo individualnost.

LAIBACH daje večji poudarek na ideološki aspekt realnosti in s svojim agitpropovskim KUNST-om, ki ga sestavljajo predvajanje filmov, plakati (vpliv Kazimirja Maljeviča), ima več stičnih točk s TEST DEPT., katerih aktivnost se ravno tako razteza od predvajanja filmov in diapozitivov do izdelave agitpropovskih plakatov. Z ideološke plati je LAIBACH elistično usmerjena, za razliko od TEST DEPT., ki je svojo levičarsko populističnost izkristaliziral v direktnem sodelovanju s stavkajočimi britanskimi rudarji v boju za svoje proletarske pravice. Pri E. N. ni moč opaziti nobenih konkretnih ideoloških opredelitev.

Neglasbena dogajanja v (resni in neresni, klasični in neklasični, popularni in nepopularni) glasbi imajo svojo pionirsko pojavnost v obliki v aktivnostih JOHN A. CAGEA, GEORGA BRECHTA, DICKA HIGGinsa, NAM JUN PAIKA, FLUXUS ORCHESTRA in kopice bolj ali manj znanih umetnikov glasbenikov in neglasbenikov, ki so konec 50-ih in v začetku 60-ih po svetu igrali tzv. incidentalno, slučajnostno glasbo, glasbo, ki je bila posledica teatralnih komadov in »happeningov«. Neposrednost in dadaistični pristop k proizvodnji glasbe sta njihovi največji značilnosti.

Znana je izvedba skladbe 4'33" DAVIDA TUDORJA, ko je seriral publiki 4 minute in 33 sekund igranja tišine in raznih zvokov ambienta. V skladbi GEORGA BRECHTA »AVTOMOBILSKI KONČNI ZAHOD« nekaj šoferjev sedi v prižganih avtomobilih in po danih instrukcijah igra tako, da prižigajo in ugašajo luči, uporabljajo sireno, dodajajo in odvezemajo plin itd. Konec 50-ih so se začeli podirati vsa glasbena pravila. Najradikalnejši primer v rušenju glasbenih pravil sta skladbi TAKEHISHA KOSUGIJA »GLASBA ZA REVOLUCIJO«, ki zahteva od izvajalca, da si izruje oko in čez pet let še drugo, in skladba DICKA HIGGinsa NEVARNA GLASBA št. 5» predvideva da NAM JUN PAIK (ki je tako kot HIGGINS FLUXUS UMETNIK) zleze v kitovo vagino.

Šele v tem kontekstu se nam glasbena aktivnost predvsem E. N. in TEST DEPT. postavi v pravilnejšo luč. Res je, da so porušili znana pravila v proizvodnji glasbe, niso pa bili prvi. Vprašanje prvenstva ni tako važno. Važnejše je, da je glasba E. N. in TEST DEPT. naravna posledica prejšnjih neglasbenih dogajanj, trenutnega stanja na svetovnem glasbenem trgu in na povsodokrožujočega hrupa. Radikalnost teh dveh skupin je v temu, da skušata ves ta nemogoči hrup zaviti v (paradoksalno zveni) pop(ularno) glasbo, ali bolje rečeno v antipop glasbo.

Igranje/proizvajanje glasbe/hrupa na instrumente/ z odpadki civilizacije ima močan vpliv na svetovno glasbeno sceno. Lokokšert je na vpliv, bomo lahko videli šele z daljše časovne distance čez nekaj let. LAIBACH, ki se atmosfersko ujema v glaubeno smer, ki so jo v rock kritiki imenovali »metalna glasba«, ni s tehnično izvajalske plati toliko radikalna kot glasba EINSTÜRZENDE NEUBAUTEN in TEST DEPARTMENTA, vendar je prav tako neprijetna za poslušanje. Maltretiranje in posiljevanje je pri omenjenih skupinah neposredno in direktno, za razliko od vsakdanjega življenja, kjer ponavadi oboje poteka s strani anonimusov.

Vse tri skupine so najradikalnejši predstavniki svojih domačih glasbenih scen in nastopajo na evropski glasbeni sceni enakopravno, kar je njihov prispevek k decentralizaciji glasbene industrije.

Za konec bi citiral vietnamskega profesorja TRAN VAN KHEJA: »Glasba je kakor cvetlični vrt. Če v njem gojimo le vrtnice, postane monoton. Treba je nameniti prostor tudi lokvanju, pa marjeticam in drugim cvetlicam, včasih tudi zelenim rastlinam.«

MATOZ ZDENKO

Tudi 109. člen v svoji 3. in še posebej v 4. alineji zapira vire informiranja, predvsem v nedemokratskih in nesamoupravnih okoljih.

109. člen: »Prepovedano je razširjati informacije s katerimi se: 3. objavljajo dokumenti ali podatki, ki so z zakonom, drugimi predpisi ali samoupravnimi splošnimi akti določeni kot uradna ali poslovna tajnost,

4. prenašajo ali raznašajo neresnične vdste ali trditve, ki povzročajo ali bi lahko povzročile hujše nerazpoloženje ali vznemirjanje občanov, ogrožajo ali bi lahko ogrozili javni red in mir.«

Zanimivo pri tem je to, da ta 109. člen presega celo 228. člen Kazenskega zakonika ki govori o raznašanju laži, omenjeni člen pa informacijo še bolj zoži in omeji z določbo o neresničnih vesteh in trditvah.

JAVNO OBVEŠČANJE MED SCILO IN KARIBDO

Osnutek zakona o javnem obveščanju naj bi zagotovil pogoje za zgraditev in delovanje takšnega sistema javnega obveščanja, ki bo v vseh pogledih ustrežal značilnostim in potrebam naše družbenopolitične ureditve. Uredil naj bi vprašanja povezave s položajem in družbeno odgovornostjo sredstev javnega obveščanja in virov informacij, ustanavljanjem in upravljanjem organizacij združenega dela na tem področju, podružabljanjem in uresničevanjem posebnega družbenega interesa pri dejavnosti javnega obveščanja.

Prispeval naj bi k uresničevanju procesa podružabljanja in nadaljevanje samoupravud preobrazbe sistema in sredstev javnega obveščanja ter k uveljavljanju in utrjevanju takšnih družbenih odnosov, ki bodo delovnim ljudem in občanom, ki so temeljni subjekt javnega obveščanja, zagotovili neposreden, učinkovit in ustvarjalen vpliv na celotno politiko javnega obveščanja ter graditev sistema javnega obveščanja kot sestavnega dela političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

O Osnutku zakona je potekala široka javna razprava, ki je bila včasih zelo ostra, na trenutke delo nedemokratska. Osnutek zakona je bil sprejet in objavljen v poročevalcu 22. maja 1984. S tem pa razprava še ni ponehala. Mogoče se je le široki krog udeležencev zožil na krog neposredno prizadetih — novinarjev.

Čutiti je, da novinarjem, peščici tistih, za katere lahko ob prebiranju njihovih člankov rečemo, da poosebljajo demokracijo, Osnutek zakona ne predstavlja tistega, kar bi glede na zastavljeno moral. Njihova mnenja so podkrepljena s konkretnimi primeri.

Tako na primer 9. člen, tretja alineja Osnutka zakona pravi naslednje: »Dajanje podatkov in informacij se lahko odreče le, če so z zakonom ali splošnim aktom določeni kot država, vojaška, uradna ali poslovna tajnost, ali če bi bila njihova objava v nasprotju z družbenimi interesi, ki jih določata ustava in zakon«. Ta člen je zelo omejil vire informiranja, saj glede nanj lahko pride do malverzacij, ne glede na to, da je vprašanje, kaj je to tajnost, opredeljeno že s 440. členom Zakona o združenem delu. Prav tako pa ta člen vpelje Ustavo in Zakon kot omejevalna dejavnika, ki bi morala v tem členu služiti kot razširjevalca možnosti informiranja.

Zakon bi prav tako moral posvetiti več pozornosti odgovornosti virov in ne le novinarjev, informacije virov ponavadi le prenašajo in interpretirajo. Kaj je, na primer, z odgovornostjo funkcionarja, ki izjavi, da bomo v petih letih odplačali vse dolgeve? Ali je to neresnična trditev, laž, demagoško zavajanje. Kdo odgovarja za tovrstno informacijo? Novinar, ki jo je prenesel javnosti ali vir informiranja (funkcionar)?

Potrebno je natančneje opredeliti vprašanje objav sporočil organizacij in posameznikov pomembnih za javnost. Rok 15 dni, v katerem odloči odgovorni urednik, če bo članek objavljen ali ne, bi moral biti skrajšan na 8 dni. Odločitev o objavi pa naj ne bo primat odgovornega urednika, temveč za tovrstno dejavnost pristojnih organov. Opredeli pa naj se tudi vprašanje, do kdaj naj traja polemika, ki se odvija preko sredstev javnega obveščanja. Tudi člene o časopisih in programskih svetih je potrebno bolj konkretizirati. Dopustiti je potrebno besedo izdajateljskim svetom.

Na koncu lahko ugotovimo, da ta osnutek zakona trenutno stanje na področju javnega obveščanja bolj sankcionira, kot pa prinaša bistvene premike na področju javnega obveščanja in uresničevanje lastnega temeljnega vodila, da je delovni človek in občan temeljni subjekt javnega obveščanja. Zavedati se je treba, da je obveščanje dialektični proces, ne pa neka statičnost, da potrebuje več sproščanja in ne zaviranja, da mora izhajati neposredno iz tistega, kar je njegov osnovni tvorec, družbe, da mora vsebovati vpliv družbe. Zaradi vsega tega mora zakon o javnem obveščanju vsebovati takšne potencialnosti, ki bodo neposredno družbeno soudeležbo širile, jo poglobljale in čim manj s svojimi določbami zavirale.

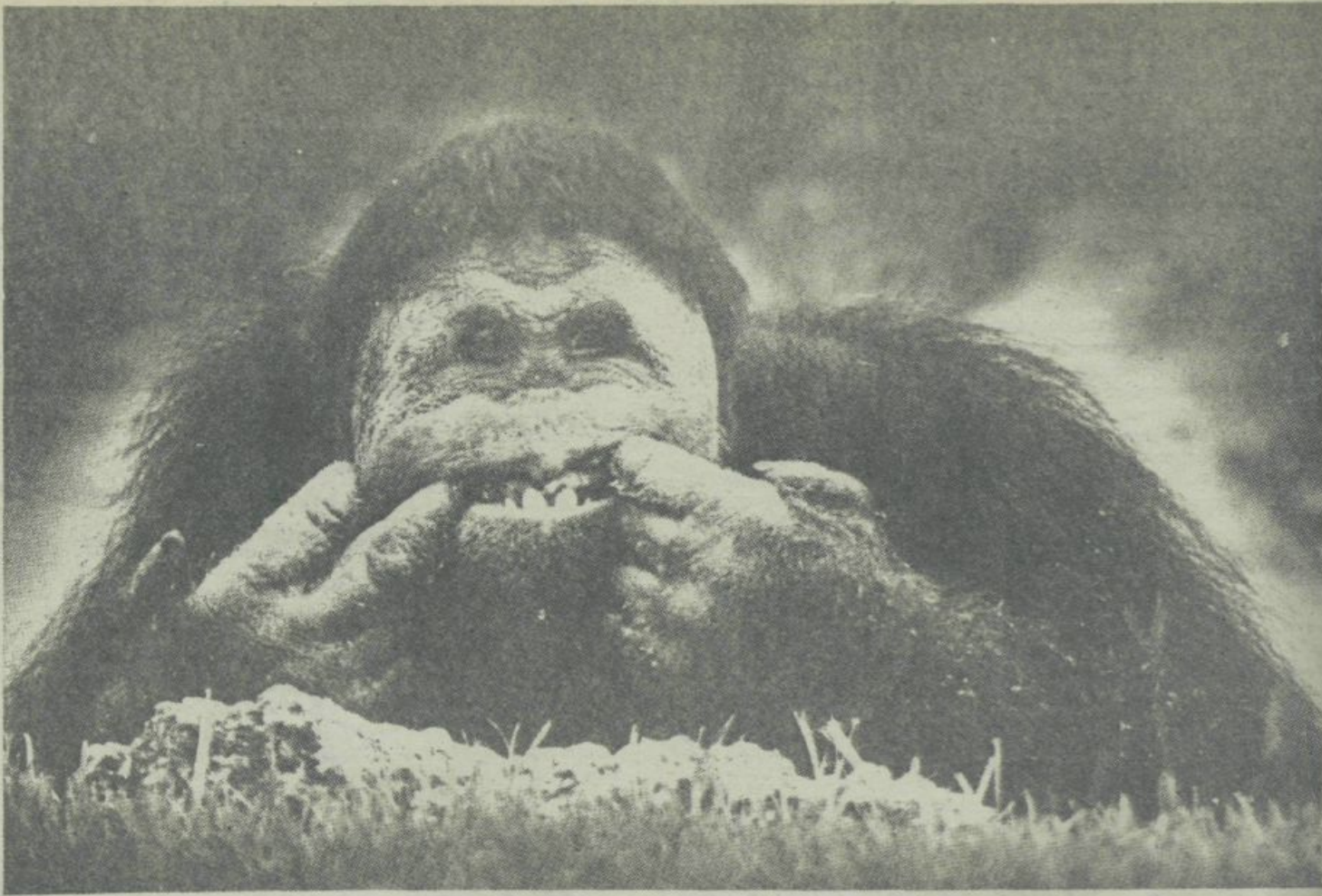
Potrebno pa je razmišljati tudi o tem, kakšna bo usklajenost našega, republiškega zakona o javnem obveščanju z zveznim zakonom. Kot kaže bo republiški zakon sprejet pred zveznim, saj je ta pogledal na svet šele kot delovni predlog osnutka. Obstaja bojazen, da bodo določbe obeh zakonov med seboj v takšnem neskladju, da bo potrebno republiški zakon postaviti ponovno na rešetlo, in vprašanje je, kaj bo padlo skozenj. Predvsem je razmisleka vredno vprašanje, kako veliko luknjo v tem rešetlu bo potrebovalo podružabljanje.

Stanislav Vidovič

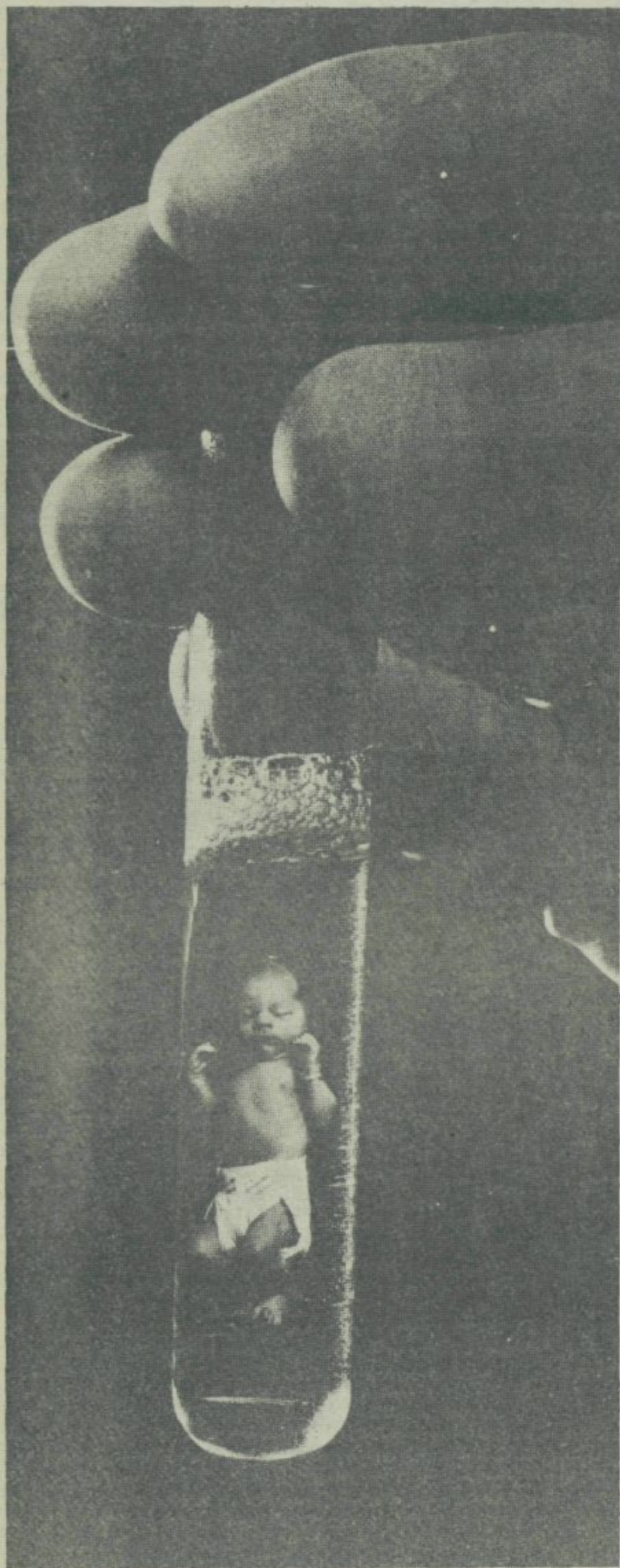
Bežna napaka te konservativne kritike je v tem, da spregleda povežavo sodobne družbe s kritično refleksijo in prikazom literature, umetnosti in družboslovja. V (dejansko pomembni) sodobni umetnosti se zrcali le to, kar se je s človekom v visokointeraktivni družbi zgodilo; naredi vidno, nazorno, učinkovito, kar se v podzavesti mnogih ljudi dogaja. Umetnost je seizmograf neugodja, strahu in obupa v spremembah, ki se naznanjajo v družbi. Kdor kliče te seizmografe na odgovornost, ker opisujejo prihajajoče nesreče ali realne škode, zamenjuje vzrok in posledico. Kdor zatira njihovo artikulacijo, s tem ne odstrani tega kar se prek njih le izraža.

Mnogi konservativni kritiki kulture zamenjujejo pojave, ki so se sicer pojavili istočasno kot moderna umetnost in kritično družboslovje, ki pa jih moderna umetnost in kritično družboslovje ništa sproducirali niti pospeševali, temveč potrošniška in prestižna družba zaradi svojega insistiranja na »individualnem materialnem interesu«, če uporabim ta komični izraz, s katerim sovjetski imitatorji označujejo motiv, ki naj bi zvišal učinek pri mezdno odvisnih. Michael Walzer — kritik ameriškega konservativizma — je že pred petimi leti pisal: »Nad čem se torej pritožujejo? Nad izgubo avtoritete v šoli, univerzi, vojski, cerkvi, podjetju itd. Nad izginotjem tradicionalnih form v vsakodnevnem občevarju: spoštovanja in medsebojnega zaupanja ni več, socialne vezi so razpadle, niti člani družine, niti občani, niti sosedje, niti pripadniki podjetja se ne srečujejo (obravnavajo) drugače kot egoistični individui, polni sovraštva in nezaupanja. Tradicionalne vrednote kot so skromnost, spoštovanje, spodobnost, delavnost, samodisciplina, so uničene. Rezultat je svet dekadence, brezdomstva in vulgarnosti, v katerem se egoistična častihlepnost in osebna pohotnost brezobzirno uveljavljajo. Vsi zahtevajo »srečo in takojšnjo zadovoljitev, to je svet grdih hedonistov«.

Za ta »nezadržni grdi hedonizem« neokonservativci popolnoma neupravičeno obtožujejo ravno kritične družboslovce in umetnike, ravno iz teh krogov pa izvira govorjenje o potrošniškem terorju in o poneumljanju z reklamami, ki stojijo v službi množičnih medijev. Družba »prerivanja«, nad katere zunanjo podobo tožijo neokonservativci ni produkt umetnosti avantgarde in kritičnega družboslovja, temveč produkt tistega gospodarskega in družbenega sistema, katerega prepričani apologeti so neokonservativci sami. »Takojšnje zadovoljitve« ne obljublajo konsumentom umetniki in družboslovci, temveč reklame za vse mogoče dobrine, vključno s popularno psihofarmako, ki kot ljudsko mamilo se ni prevzela mesto alkohola,

IRING FETSCHER: NEOKONSERVATIVIZEM IN KRIZA

ga pa uspešno (za izdelovalce) dopolnjuje. Neko navidezno upravičenost imajo takšne konservativne pritožbe seveda zato, ker avantgardna umetnost (literatura) in družboslovje svojo kritiko neredko kombinirajo z nezavedno ustreljivostjo modnim trendom potrošniške družbe, razen tega so se seveda mnogi družboslovci (zavestno

ali ne) postavili v službo potrošniške reklame, stopnjevanja proizvodnje in izdelovanja subtilnejših tehnik manipuliranja. Osebnost avtonomije ne razlasi kulturna kritika, temveč usklajene socialne tehnike in v kolikor so konservativne pritožbe upravičene, se motijo vsaj v naslovu.

Proti »grdemu hedonizmu« neokonservativci v ZDA in ZRN uporabljajo tradicionalne vrednote puritanskega zgodnjega kapitalizma. Prisegajo na idealizirano preteklost, v kateri so bili vsi ljudje marljivi, varčni, spoštljivi do boga, podrejeni avtoriteti in disciplinirani. Neokonservativci v ZDA apelirajo na zgodnji duh kolonistov, na njihovo neodvisnost in lastno odgovornost. V »Pruskem letu« je bilo v ZRN slišati primerljive stvari, povezane s krepitvijo Brahdenburgovcev in njihovih uradnikov, moralni sistem norm, ki je bil nekoč veljaven v določenem delu družbe, se idealizira in priporoča kot svetleč vzor sedanjosti, čeprav socialni pogoji za realizacijo tega že zdavnaj niso več nikjer prisotni.

Zagovorniki teh norm so spregledali dejstvo, da teh meril obnašanja niso uničili in razveljavili »kritični intelektualci« (najljubši grešni kozli neokonservativcev), temveč da so jih uničili in razveljavili socialni preobrati industrijskega kapitalizma. Sicer pa reproducirajo neokonservativci formo »dvojnega morala«, ki je bila tipična — na drug način — že za viktorijansko dobo. Tedaj se je ta dvojna morala nanašala npr. na obnašanje moških in žensk, danes pa na ravnanje podjetnikov in mezdno odvisnih: odgovoren manager, ki z pomočjo davčnih trikov, manipulacij pri prepisih, itd. skuša za svojo firmo pridobiti čim več dobička (tudi sam je udeležen kot delničar in ali prejemnik dobička), velja kot vzoren in moralno neoporečen. Nek brezposelnež, ki med svojim izsiljenim »dopustom« dela »na črno«, da bi tako ohranil življenjski standard svoje družine, je moralno obsojen. Delovanje za svoje lastne visoke dodatne dohodke in dodatne dohodke drugih akcionarjev na meji zakonsko dovoljenega (ali pri preokračitvi tega) je moralno več vredno kot analogno obnašanje prejemnika nižjih dohodkov, ki skrbijo le za svojo družino. Pravzaprav si neokonservativci želijo, da bi se zgodnjemeščansko-puritanska morala obnovila le pri pripadnikih spodnjega sloja, četudi javno to komaj izražajo. V nasprotjem primeru bi morali njihovi krogi vsekakor silovito in kritično komentirati afero Flick ter predvsem načrtovani zakon o amnestiji.

Najboljši odgovor na te neokonservativne kritike daje ponovno knjiga Freda Hirscha, ki med drugim kaže, kako kapitalizacija družbe vse bolj uničuje natančno tiste naravne norme, ki jih neokonservativci tako glasno hvalijo in eden izmed grehov levce je, da se v preteklosti ni dovolj ukvarjala z to stranjo družbene kritike, tudi za Marxa je bilo odkrivanje moralne zlaganosti meščanske družbe važnejše kot dokaz, kako ta, ko napreduje uničuje celo osnove svojega lastnega funkcioniranja.

Fred Hirsch v tretjem delu svoje knjige govori o »izvotljenju moralne dediščine«, katere posledice ilustrira z impresivnim primerom, ki ga je iznašel Kenneth Arrow: »Poleg sistema pravičnosti bi tudi lastniški sistem postal popolnoma nestabilen, če bi sodniki vedno prodajali svoje usluge in odločitve tistemu, ki največ plača (po aferi Watergate se skuša sodniki v teh primerih zamenjati s predsedniki), toda če se da vse privatizirati, vključno sodne odločbe, ni moč ničesar privatizirati — kajti kdo bo obvaroval sistem pred prvim podjetnikom (največjim, IF), ki more vzeti dovolj kredita, da ne kupi le sodnika, temveč tudi vse ostalo?« Arrow dodaja: »Zato je definicija lastniških pravic, ki temelji na sistemu cen odvisna ravno od pomanjkljive univerzalnosti privatne lastnine in sistema cen« (str. 203). Neokonservativci to dejstvo slutijo, čeprav ga niso analizirali. Razpad kapitalističnega družbenega sistema hočejo prestreči tako, da z religijo in drugimi ideologijami krepijo tradicionalno moralno. Dejansko religiozni ljudje bi morali seveda protestirati proti takšnemu »pritegovanju« religije kot sredstva krepitve ogroženega družbenega sistema. Gre za ponatis moral—rearmanta, »pozabljenega faktorja religije«, ki naj bi ponovno uporabljen zopet vzpostavil manjkajočo socialno harmonijo v družbi, ki jo pretvezajo krize.

Toda mnoge cerkve in verske skupnosti — to spravlja neokonservativce v slabo voljo — se nikakor ne podreajo gladko vlogi, ki jim je namenjena. Zaradi kontakta katoliške cerkve z tretjim svetom in reflektiranja njenih »lastnih grehov preteklosti« so različni evangelijski teologi kritično premislili svoj odnos do ekonomskega in političnega establishmenta. Spričo grozečega atomskega samouničenja človeštva in neskrupulozne oboroževalne tekme, ki jo podžigajo in legitimirajo »vojaško-industrijski kompleks« ter njihovi javni protagonisti, se je mnogo cerkvenih moč priključilo mirovnemu gibanju (v ZDA »freeze« gibanje). Tudi v papeževih enciklikah je kritizirana naraščajoča diskrepanca med revščino v tretjem svetu in bogastvom (vrhnjih slojev) industrijskih držav in govora je o omejitvi lastniške pravice. Spričo tega položaja se skrajna desnica v Franciji odvrtača

od cerkve in krščanstva, medtem ko v protestantskih deželah cerkev podpira konservativno (reakcionarno) krilo. Tudi tu je moč konstatirati paradoks: tisti konservativci, ki jim nekoč moč klerikalnega vpliva na politiko nikakor ni bila zadostna, danes svarijo pred »spolitiziranim krščanstvom«, ker bi lahko ogrožalo tiste oblasti ne pozicije, ki jih je nekoč (nekritično) podpiralo. Neokonservativci pri tem agirajo s psevdoliberalnimi argumenti tako, kot bi šlo za legitimno preprečevanje cerkvenih posegov v sfero svobodnega odločanja kristjana, neokonservativcem se torej spopada dudi s cerkvijo. Zaradi političnih motivov (za krepitev socialno-ekonomskega statusa quo in svetovne politike vojaškega jačanja Zahoda) neokonservativci potiskajo cerkev v apolitičen, konfesionalen prostor. Odvetniku, ki je pred kratkim prevzel obrambno ministrstvo nihče ne odreka strokovne kompetence, škofovski konferenci, ki se je v dolgotrajnem delu »izobrazila«, pa se ta kompetenca v pogovoru o oboroževalnih in obrambopolitičnih vprašanjih preprosto spodbija. Religija, posebno krščanstvo, naj bi postalo zopet ona uporabna, resignativna ideologija proti kateri so se upravičeno borili Marx in marksisti v 19. stoletju. Toda fronte so se tudi tu premaknile in levičarji bi moralno pazno spremljati razvoj teh sporov ter ne bi smeli biti plahi pri korigiranju zastarele predstave o nezdržljivosti socialno-kritičnih in emancipatorskih angažmajev s krščansko vero.

4. Neokonservativizem in ekologija

Ohranjanje (in zapuščanje) nepogrešljive ekosfere za preživetje človeštva je gotovo naloga »vredna konservativcev«. Nekateri neokonservativci si čestitajo, ker so se ekološka vprašanja prerinila v središče javnega zanimanja, kajti v tem se za njih kaže prodiranje konservativne zavesti. Nekaj konservativnih teoretikov — kot sta Wilhel Hennis in Robert Spaeman — navkljub članstvu v CDU, enoznačno nasprotujejo jedrski energiji in drugim velikim projektom. H. Gruhl, npr., ki ga je stranka odredila za vprašanja okolja, je moral CDU zapustiti, ker je vzel nalogo preveč resno. Tudi notranji minister Zimmermann (CSU) ne more uveljaviti prioritete ekoloških ukrepov in zakonov v vladajoči konservativno-liberalni koaliciji. Konservativna ameriška vlada je s svojo praktično politiko dokazala, da je dosti bolj zainteresirana za gospodarsko rast in industrijsko zmogljivost kot za varstvo okolja. Ukinila je celo vrato »regulacij« in razveljavila ali prezrla dogovore s Kanado, ki je deležna znatnega dela onesnaževanja zraka zaradi industrije okoli velikih jezer. Vlada ni reducirala le varstva okolja, temveč tudi zdravstveno varstvo delavcev, ker ta birokratska ovira moti pospešeno gospodarsko rast. V enem primeru (varstvo delavcev v tovarni azbesta) je moralo ukrepati celo sodišče, da bi bil zagotovljen vsaj minimum profesionalne zaščite. Na nobenem področju ne zija tak prepad med teorijo in prakso neokonservativcev kot na področju ekologije. Gerd Klaus Kaltenbrunner ima prioriteto ekologije za samoumevno konservativno dolžnost, toda »realno eksistirajočim konservativcem« v ZDA in v ZRN, ne pade na pamet, da bi prispevali kaj več kot neobvezno govoričenje. Na področju ekologije je proklamirani moralni kodeks konservativcev še jasnejši v konfliktu z industrijsko kapitalistično orientacijo kot v primeru moralne kritike »groznega hedonizma« (brez katerega kapitalistični industrijski sistem sploh ne more obstajati), ni se pač moč istočasno zavzemati za stalno gradnjo in rast industrijsko kapitalističnega sistema in za ekološko odgovornost do prihajajočih generacij.

Ena med ameriški konservativci razširjena kritika ekološkega gibanja, se glasi: da je to zgolj organizacija, ki jo podpira »srednji sloj« in bolje situirani nameščenci predmestja, kajti bogataši se lahko izognejo onesnaženemu okolju, z izbiro lokacije prebivališča in večina, sestavljena iz revnejših, nima časa, da bi si razbijala glavo o svojem okolju, razen tega pa je navajena prenašati ekološke poškodbe. S stališča opazovanja je kritika zanimiva, toda njeni moralno legitimni zaključki bi se morali tudi pri konservativnih glasitih čisto drugače: ustvariti moramo dobre socialne razmere, da večini prebivalstva ne bo več treba vegetirati v tako veliki revščini in odvisnosti, da ne more zbrati niti časa niti moči, da bi se uprla onesnaževanju zraka, nadlegovanju s hrupom, zastrupljanju hrane itd. Primer odkritosrčnega cinizma je vsekakor, če nekdo reče, da so ti revni in brezposelni vendar veseli, če lahko vsaj nekako preživijo in da nimajo niti časa niti moči, da bi zahtevali še znošno okolje ter če se s to ugotovitvijo legitimira zanemarjanje varstva okolja in zdravja!

Z moralnimi (in statističnimi) argumenti se pogosto dela kot svinja z mehkom, toda to ne izključuje mojega prepričanja moralne kritike neokonservativizma. Tem ideologom in teoretikom se ne sme dovoliti, da se zgovarjajo na to, da niso na oblasti, vsekakor so marljivo pripomogli k legitimaciji desnih vlad in se pustili podpirati od tistih krogov, ki so zainteresirani za ohranjanje gospodarskega sistema, ki je programirano z uničevalno dinamiko.

WERNER HERZOG IN FITZGARRALDO V LJUBLJANI

B. URŠIČ

EMIL KORYTKO:

KORESPONDENCA

Z DRUŽINO

ŠKUC OBVEŠČA

Prosimo, da objavite naslednje obvestilo

V prodaji je tretja tematska številka ŠKUC—FORUMovega glasila VIKS, ki aktualizira najnovejša dogajanja v likovni umetnosti (R IRWIN S. LAIBACH kunst), retro princip, video produkcijo... VIKS lahko kupite v Galeriji ŠKUC na Starem trgu 21 od 10—14 ure in od 16—20 ure, ob sobotah od 10—15 ure in v pisarni ŠKUC—FORUM na Kersnikovi 4 od 11—15 ure.

Galerija ŠKUC razpisuje natečaj za aktualen plakat za mladinske delovne akcije. Natečaj traja do 15. marca, izbrani osnutki bodo nagrajeni. Natančnejše informacije dobite v Galeriji ŠKUC na Starem trgu 21, tel.: 216-540, ali na Kersnikovi 4/IV., tel. 319-662.

ŠKUC—FORUM oz. FV video produkcija začneja z izdajo neodvisnih video kaset. Te dni sta bili v klubu K4 in ŠKUCu promovirani prvi dve video kaseti — dokumentarno-glasbena »Ljubljanska hardcore scena« z bendi Odpadki civilizacije, U.B.R., Tožibabe in Quod Masacre, ter dolgo pričakovana video kaset skupine BORGHESIA »Tako mladi«.

za ŠKUC—FORUM
Pavlovič

PRVIČ PRI NAS — NOVI POLJSKI ROCK!

Tako kot malone vsa rockovska glasba »socialističnega tabora«, je tudi poljski rock (za razliko od jazza) pri nas praktično neznan — in to po krivem, saj ima dolgo in ustvarjalno zgodovino, ki sega v 50. leta, ko so — kajpak preko Gdanjska — v mladinsko kulturo Ljudske republike prvič vdrla »pohujšljivi« zvoki rock' n' rolla. V 60. letih se je poljska »scena« razcvetela in več skupin in posameznikov je prodrlo tudi na »zahodno« tržišče: Czesław NJEMEN, skupina SBB, NIEBESKO CZARNE so snemali plošče in nastopali v Nemčiji, Italiji, Franciji in celo ZDA. »Modro-črni« pa so imeli hit na Radiu Luxemburg še v 70. letih. Poljski rock je na svoji način interpretiral pomembne »svetovne« trende — psihedelijo, simfiorock, hard/heavy metal rock itd. — in v 70. letih se je delno »etabliral«, skupine in posamezni glasbeniki so dobili status priznanih glasbenikov, izhajale so plošče, vrstili so se radijski programi....

Za najmlajši val poljskega rocka so bili — kot skoraj povsod v Evropi — odločilnega pomena odmevi britanske punkovske detonacije; zato ga je »uradna« rockovska scena najprej ignorirala, šeč da »ne zna igrati«, da je »uvožen« ipd. Oblasti so punkerje in novovalovce kajpak skrbno nadzorovale, tako da so le težka prodirale v javnost. Šešasoma pa so prvi bendi — TILT, KRYZYS (Varšava) in DEADLOCK (spet iz Gdanjska) — s svojimi aktualnimi, kritičnimi besedili in živo, udarno glabo »prodrli med množice« novih generacij rockovske publike, kar je sovpadlo z razmahom družbene dinamike in posebej gibanja Solidarnosti. Koncerti so postali malone ena od oblik tega dogajanja....

Uvedba vojne stanja je tudi za poljski novi rock pomenila spremembo pogojev delovanja; nekatere bolj »komercialne« skupine so se usmerile v tujino (MAANAN so snemali za RCA, težkometalna Republika za Magnet Music); novovalovci pa so vztrajali — in tedaj najboljše in najbolj priljubljene novovalovske skupine — legendarna BRYGADA KRYZYS (nastala je iz TILTa) je tedaj posnela svoj prvi poljski album (pred tem je v Franciji izšla njihova plošča s koncertnimi posnetki). Album je izšel kljub ostrim, komajda še metaforičnim besedilom in težki, mrakobni glasbi — in naklada 200.000 izvodov je bila razprodana....

Prav bivši člani BRYGADE KRYZYS — s pevcem in »idejnim vodjo« TOMKOM LIPINSKIM na čelu — sestavljajo jedro »ekspedicijske«, ki bo predstavila novi poljski rock v Jugoslaviji — in sicer najprej v Ljubljani, v soboto, 6. aprila (Dom Svobode Šentvid); polovica Brygade se je spet preimenovala v TILT, en član pa je ustanovil skupino DEUTER, ki razvija novovalovski stil s primesjo reggaeja (slednji je zadnja leta sploh zelo priljubljen na Poljskem). Tudi DEUTER bo nastopil v Ljubljani, tretji član ekipe — kot vsi ostali iz Varšave — je skupina Radio WRSZAWA, ki je najbolj »nerockovska«, saj združuje glasbo, vizualije in performance v avantgardno multimedialno predstavo (pred kratkim so jo povabili v Berlin — zahodni, seveda). Predstavitel novega poljskega rocka bo zaokrožil najmlajši bend, ki že z imenom »izdaja« svoj slog: DEZERTER je seveda punkovska postava v podvrsti hardcore.

za ŠKUC R.O.P.O.T.
I.V.

VABIMO VAS

P. s.: V kratkem pričakujemo potrditev dogovora o jugoslovanski turneji britanske skupine ANGELIC UPSTAIRS

Korespondenca mladega poljskega pregnanca v letih 1837/39 kot tragično izostren monolog, ki ga dopolnjujejo le poročila avstro-ogrskega policijskega uradnika nas sooči z usodno določeno pojameznika s svetom in sistemom oblasti. Zgodovinski razvoj »nadzorovanja in kaznovanja« nujno privede do spremembe metod:

»Zdaj pa vsebuje kazensko sojenje docela drugačno vprašanje o resnici. Ne več zgolj: kateri zakon kaznuje to kršitev? Temveč: Za kateri ukrep naj se odločimo, da bo najbolj ustrezen? Kako naj uganemo, kako se bo subjekt razvijal? Kaj naj storimo, da se bo zanesljivo poboljšal?« (M. Foucault)

To pa je tudi izhodiščna točka uprizoritve v Mali Drami SNG Ljubljana. Skozi Korytkovo avtorefleksijo v pismih, ki jih pošilja staršem v Lvov se v smrtnem loču napne destrukcija eksistence, krčevito vpete med subjektivizem na eni in državni mehanizem na drugi strani. Emil Korytko je žrtev »moderne države«, ki na izredno diskreten način brani svojo pozicijo nedotakljivosti. Izgorn kot netelesna oblika kazni, omejitve svobode gibanja ter nenehna prisotnost nadzorovalca (policije); vse to kot dosledna prevzgoja povzroči, da postane subjekt svoj lastni cenzor, kaznovalec pa se premeteno umakne in se pojavlja le še v vlogi opazovalca.

Težišče se iz družbe premakne na posameznika, kaznovančeva osebnost je ogrožena do te mere, da se napadalnost nujno prevesi v pasivno obrambo. Revolucionarni nemir in provokativnost se zato sprevržeta Korytku v že skoraj patološko domotožje, hrepenenje po domovini in s svetoboljem obarvan patriotizem. Hrepenenje po vrnitvi iz provincialne Ljubljane v rodno Poljsko je edini motiv, ki neustavljivo obvladuje vse Korytkovo življenje, delovanje in ustvarjanje v Ljubljani, kakor obvladuje tudi vso njegovo korespondenco. Poljska in ljudje, ki jih je ljubil so v tej agoniji kot popek, od katerega je bil občutljiv pesnik odtrgan prenasilno in prezgodaj.

Izbior pism, ki ga je naredil pokojni dramaturg Marko Slodnjak obsega vse plasti Korytkovega življenja v pregnanstvu in Ljubljani. Vsa pisma družji obupni boj po prilagoditvi dani situaciji. Izpolni se »metafora« o vrženosti v svet, zdaj v čisto konkretno zavezujoči obliki. Gre za nenehen boj med situacijo, ki določa človeka v vsej njegovi razsežnosti in subjektom, ki se v njej tragično račvije in dopolni. Zato govori Korytkova pisma prav o vsem o čemer se sploh še lahko govori. Precizen rez skozi lastno duševnost, ne da bi pri tem zanemaril svet, v katerem je bil prisiljen živeti. Prav zato Korytko, vzpodbujen s situacijo, ki se ji ni smel (niti mogel) upreti, izživi ves svoj hrepenenjski nabor v kreativni avtorefleksiji.

Uprizoritev v Mali Drami je uspelo na dokaj klasičen, a vendar teatsko dovršen in estetsko primeren način to prenesti na oder. V glavnem po zaslugi obeh igralcev, ki sta se ujela v dobro izpeljani soigri kljub popolnoma nekomunikacijsko zasnovanemu »dialogu« oz. monologu obeh: Emila Korytko (Igorja Samobora) s policijskim poročevalcem — nadzorovalcem (Ivanom Rupnikom) saj se med njima vzpostavi izredno intenziven odnos, tako da pogojujeta in hkrati omogočata drug drugega.

Tako vztrajna pristnost opazovalca — poročevalca vzpodbuja opazovanega (Korytko) k neprestani akciji. opazovalec pa hkrati s svojim poročevalsko analitičnim pristopom pogojuje neizbežen iztek dogodkov v čisto teatskem pogledu. In poročevalec je navsezadnje tudi prvi in najzvestejši poslušalec.

Ivan Rupnik je z izostrenim občutkom za oba nivoja (objektivni poročevalec in prizadet opazovalec) ustvaril nestereotipen lik »organa oblasti«. Ne postavljaško, tudi ne grobo surovo, ampak nekako pritenano napadalno, a hkrati človeško prizadeto.

Z velikim občutkom za nianse in različno psihološko obravnavanost različnih situacij od popolnega obupa, pa do koketno igrive zaljubljenosti je odigral Emila Korytko Igor Samobor. Z natančno psihološko razčlenitvijo in z »vživetjem« v lik ga je predstavil doživeto in prizadeto brez kakršnekoli pretirane in nepotrebne patetike. Zato pa je toliko bolj nerazumljivo zatikanje pri tekstu, kar je bilo neprijetno tako za gledalce kot za igralca samega.

Režija Jožeta Babiča in dramaturgija Darje Dominkuš je v skladu s fragmentarnostjo teksta omogočila igralcema situacije, ki so pogojevale kar največji igralski kreativni razpon in dopuščale samoinicativnost. Zaradi precejšnje dolžine teksta pa je napon uprizoritve v skladu z intenziteto igre nenehno nihal, čeprav mu je uspelo, da se je na koncu izbil v uprizoritveni vrh.

Realistično zasnovana scena (Niko Matul) je bila v skladu s celotno zamisljivo, saj je s kavarniškim vzdušjem in intimnostjo sobe dala predstaviti nek komoren, intimno privatističen nadih. Uprizoritev je z nevsiljivo in »klasično« režijo omogočila prodor izzivalnosti, ki je vsebovan že v tekstu samem, s koncem — s Korytkovo smrtjo pa zaključil grozljivo aktualno izpoved človeka, ki je še kako izkusil pomen stavka, ki ga v svoji knjigi »Nadzorovanje in kaznovanje« navzre Michel Foucault: »Naj kazni, če lahko tako rečem, bolj prizadene dušo kakor telo«.

Marinka Postrak

STRICI SO GOSTOVALI

Ko so pred časom v Cankarjevem domu zbirali slovenske filme v ciklusu »Slabo obiskani...«, se je precej razpravljalo o vzrokih za nezanimanje publike. Veselo gostivanje Franceta Stiglicja ponovno dokazuje, da je omembe vreden in sam razlog: slabo gledani so slabi filmi, le izjemoma tudi pohujšljivi filmi (na primer Na svidenje v naslednji vojni), katerih prikazovanje včasih urejajo višje sile.

Nikakor ne gre krivde valiti na sicer res kriminalno obveščanje o filmskem dogajanju — za dobre ali kako drugače zanimive filme publika ve in jih tudi gleda, domače in tuje. Res pa je vedno težje dati deset jurjev za kino samo zato, ker je film slovenski in ga je pač treba videti.

Zanimivo, kako da še nihče ni resno pomislil, da Slovenci ne potrebujemo svojih filmov, ko pa že dolgo hodimo gledat večinoma le klavrne poskuse nečesa. Film je draga stvar. Še posebej za številčno majhne narode. Tudi brez svinjarij à la Dražgoška bitka. Slovenci bi celo z dobrimi filmi težko pričakovali velikega odziva ali celo zaslužka. Razmišljati o sorazmerno grozljivih stroških snemanja je kar preveč banalno. Morda bi bilo umestno na filmskih plakatih navajati poleg režiserja, igralcev, itd., še približno vsoto denarja, ki ga je požrl projekt — podobno kot ceno na vstopnicah. Enkrat bo vsekakor tudi publiki jasno, da se nekdo zabava in da se zabava za »naš« denar. Tedaj bo morda kdo končno udaril po mizi, ampak to je očitno še daleč, saj strici še popolnoma brezskrbno gostivajo.

Veselo gostivanje že zaradi naslova zasluži odstavek, dva, ki naj bosta tudi svarilo tudi vsakemu potencialnemu gledalcu. Okvirno dogajanje je svatba, na kateri igra tudi Miško skupaj z »bando«. Drugo so Miškovi spomini, nekakšni analitični vložki, po tehtnosti približno enaki prigodam študenta med svatbo. Zakaj prav taka zgradba? Veliko bolj bi bilo filmu dati vsaj nekaj zgodbe in stvari kronološko povezati, to bi morda vsaj malo skrivalo dolgčas, v katerega je padel film zaradi nepričeljivosti, neproblemskosti, slabe igre itd.

Od naštetem je jasno, da dvojna zgradba lahko le še zmanjša gledalčevu.

Edino v ideji je film dosegel lepo stopnjo jasnosti, ki pa žal vleče za seboj že tudi tendencioznost. Miško je nekako razdvojen med študijem bogoslovja in »posvetnim«. Da študira bogoslovje, je očitno že zadostno sporočilo, zato se s to platjo film skoraj ne ukvarja. Škoda, kajti s tem tudi zanika nakazano razdvojenost, problemskost. Tu ne pomaga niti shematično prikazan odnos in razkol med Miškom in župnikom.

»Posvetno« se je v filmu vse kaj drugače razbohotilo in gledalcu res ni treba biti genij, da ugotovi že na začetku, da Miško ne bo far.

Kje pa — on igra v bandi, mikajo ga ženske, zaveda se socialnih razlik in glava mu je polna revolucionarnih idej, rad bi pisal (za ljudi, se ve)...

Vsa ta nagnjena so združena v boljše nasprotje duhovščini in njenim principom. Ubogi Miško je pravzaprav samo nosilec »posvetnega«, z njegovo osebnostjo se ni nihče kaj preveč ukvarjal, zato je iz nje tudi nastala lepa godlja, nevredna fanta njegovih let. Nekaj časa igra, potem razmišlja o pisateljevanju, še prej o bogatih in revnih, nakar se zaljubi, skrega z župnikom...

Vse to dobi povezavo šele kot nasprotje (že vnaprej diskvalificiranemu) duhovniškemu stanju.

Veselo gostivanje pa je tudi prikaz življenja preprostih ljudi, ljubezni do glasbe, načet je problem izseljencev v Ameriki... skratka: godlja se stopnjuje.

Film značilno odpove v vsebinsko najtehtnejših odlomkih. Miškove zaupne izpovedi prijatelju so teatralične — pove jih seveda v zbornem jeziku in v vzvišenem stilu.

Podobne težave ima z govorjenjem tudi njegova izvoljenka.

Poglavje zase je konec filma, ko godci razmišljajo o umetnosti. Z Miškovo pomočjo ugotovijo, da mora to biti nekaj lepega, velikega, nakar se ji poklonijo v štirih smereh neba. Ljudski godci podobne scene ne bi bili zmožni niti totalno pijani, o pomenu scene za film kot celoto pa se sploh ne splača razmišljati.

Svojo vlogo igra tudi naša prelepa narava. Sprehodi s kamero po livadah (ob zvokih domače glasbe) so lep dokaz, da je v filmu že vse drugo povedano in da se režiserju dolgčas ni zdel resno nevarno.

Marko Trobevshek

D. SLAPERNIK

JANČARJEV VELIKI BRILJANTNI VALČEK

Prizredba Jančarjevega valčka je ob Filipičevi Altamiri in Smoletovi Igri za igro že tretja krstna uprizoritev slovenskega dramskega teksta na velikem odru ljubljanske Drame v letošnji sezoni.

Prizorišče dogajanja je psihiatrični zavod s čudnim, paradoksalnim imenom »Svoboda osvobaja« kjer naj bi se ljudje delili na abnormalne in normalne, na tiste, ki jih je treba čuvati in na tiste, ki bdijo nad njimi, na tiste, ki so zaradi svoje »nenormalne« drugačnosti izolirani in na tiste, ki neposredno skrbijo za njihovo izolacijo.

Vendar se Jančar tudi tokrat ni zadovoljil z dramatično neke konkretne situacije; gre za mnogo več, gre za paradigmatično situacijo in za večplastno strukturo. Tako kot se njegova drama Disident Arnož in njegovi razraste nad konkretno zgodovinsko temo in si zastavlja bistvena vprašanja o človekovem bivanju, tako tudi Veliki briljantni valček sega v svojih skrajnih konsekvencah globje od večne Jančarjeve teme — spora posameznika s sistemom — in se nam razkriva kot tekst z bogato večpomensko sporočilnostjo.

Drama, ki se odigrava v norišnici med dvema ponedeljkoma, je svojevrstna mešanica realnih in groteskni elementov in se odlikuje predvsem z zgoščanim in razgibanim dialogom. Režija in dramaturgija (Zvone Sedlbauer, Boris A. Novak) sta poskušali kar se da precizno podati Jančarjevo besedilo in sta se v ta namen izogibali črt. Uprizoritev je najintenzivnejša nekje na sredini: na začetku se zatika zaradi nenehnih in predolgih premorev med prizori, v zadnjem delu pa se prerazvlečeno bliža svojemu grotesknemu zaključku.

Scena (Niko Matul) — polkrožen prostor z etažo, ki s treh strani zapira oder, se ne približa ne temačnemu in hladnemu sanatorijskemu vzdušju, ne funkcionalnosti in zaradi neustreznih rešitev ob menjavah prizorišča grobo prekinja že tako ali tako mnogokrat popuščajočim ritem uprizoritve. Tudi kostumi (Alenka Bartl) so pripomogli, da predstava po tej plati ne more doseči pravega vzdušja, zlasti je moteče preveč očitno in maškaradno tipiziranje nekaterih oseb (Savel — Pavel, Referentka, Emerik...). Ob opazovanju kostumov in scene se zaradi kričavosti in bleščavosti oprav nekaterih nastopajočih in zaradi mehkih, ovalnih linij prizorišča ne moremo otresti spomina na Feydeaujev vodvil, ki so ga pred slabim letom postavili na istem odru isti ustvarjalci.

Ljubljanska uprizoritev novega Jančarjevega teksta je tudi precej hrupna, z množico glasbenih vložkov (Urban Koder), ki se jim na koncu pridruži še Chopinov Veliki briljantni valček.

Dogajanje se začne, ko se na sprejemni dan po enem od svojih pijanskih pohodov in obhodov znajde v norišnici zgodovinar Simon

Veber. Zavod se nam razkrje kot ustanova, ki jo z roko v roki upravljata psihiatrija in policija. Norišnica se skozi usodo zgodovinarja kaže kot prostor za izolacijo nezaželenih, ki bi lahko inficirali zdravo večino in s tem postali nevarni skupnosti. Gre za izolacijo ljudi, ki mislijo drugače in ki jim psihiatrija po lastni presoji ali pa — kot v tem primeru — po presoji izvedencev za metafore, torej strokovnjakov za preneseno, nenavadno, drugačno, pravi norci. Očitno je, da kriterije za normalnost ali nenormalnost ljudi v tem zavodu postavlja policija. Tako neboleče odstranjuje potencialno škodljive, dopuščata in celo zahteva od osebja, da zganja vsake vrste represijo nad temi drugačnimi posamezniki — pravzaprav zaporniki, ki so jim dodeljene vloge norcev.

In kaj pripelje v zavod zgodovinarja Simona Vebra? Vse, kar je zagrešil, je bilo raziskovanje življenjepisa poljskega revolucionarja Drohoyowskega iz novembrske vstaje leta 1830, »vstajnika« in emigranta, ki se je znašel tudi v naših krajih. Pri Simonu Vebru se drugačnost manifestira v obliki želje, napisane v dnevniku; za trenutek boja in tveganja bi hotel biti Drohoyowski, želel bi biti Drohoyowski za smisel. Na začetku Veber vztrajno trdi, da je normalen in da je to, da se je znašel v norišnici, potoma. Ko se upre represiji znanstvenih metod, s katerimi operira doktor, neomejeni možnosti maltretiranja »norcev«, ki jo vestno izrablja bolničar Volodja in ko se mu začne razkrivati dejstvo, da so »norci« »normalni« in »normalni« nori, mu Volodja, ki zagnano spreminja teorijo v prakso, amputira zdravo nogo (Drohoyowskemu so namreč zaradi zastupitve morali odrezati nogo). Volodji je z nasiljem uspelo transformirati Simonovo identiteto in kljub temu, da si »spreminjevalci« ob tem dejstvu želijo nazaj starega zgodovinarja Vebra, je pred nami Drohoyowski; Volodja je kot doktorjev podaljšek v praksi dosegel, da je Simon res postal Poljak, čeprav je bila prav njegova želja po tem razlog, da se je znašel v norišnici.

Doktor, ki na začetku oportunistično pristaja na kakršne koli psihiatriške svinjarije pod taktirko izvedencev za metafore in ki zato, da ne bi postal upravnik zadruga ali celo upravnik gledališča, dopuščata, da se njegov zavod spreminja v zapor, se na koncu zave, da so šle stvari predaleč in lahko le še nemočno pristaja na brutalnega oblastnika, bolničarja Volodjo. To je ena izmed centralnih figur drame, prikazana s sarkastičnim, grozljivim humorjem. Vesten delavec, ki ima rad hece, je primitivec, ki je zmožen terorizirati vse okoli sebe, jih posiljevati, moriti in jim sekati ude. Volodja, ki je nedvomno največji in najbolj agresiven norec v Jančarjevi drami, se polasti totalitarne oblasti nad ljudmi, ki so uradno sicer nori, vendar se nam zdi njihova norost ves čas dvomljiva, dokler nam ne postane jasno, da je

nor Tilnik — Volodja. Čuti se doklicanega za uveljavljanje reda na tem svetu, v norišnici, deluje proti »anarhiji« in kot najhujši norec zlahka preigra upravnika in oba izvedenca za metafore, ki se na koncu tudi sama znajdet v norišnici, kjer so se pod Volodjevo oblastno znašli vsi. Volodja zavladala nad »normalnimi« in »nenormalnimi«, med katerimi zdaj ni več razlike: vsi morajo plesati po taktu, ki ga določa on. Potem pride Chopin.

Ko se začne pripravljati prireditev z Velikim briljantnim valčkom, pripelje Jančar na oder dva povsem absurda lika: Drohoyowskega kot uresničenje Simonove želje in Chopina, ki odigra svoj Veliki briljantni valček in pušča osuplega celo Volodja, poljska bolezen se je razširila in njegova vizija reda se je podrla — Chopin, ki pride v norišnico, ne potrebuje nikakršne transformacije, je popoln, je Chopin.

Na podlagi Janjarjeve predloge je bilo odigranih nekaj velikih vlog. Najprej je to Simon Veber Iva Bana, ki je na začetku še ves uporen v poskusih, da bi se rešil iz zavoda, potem pa vedno bolj zlomljen in nemočen, nazadnje pa groteskn Drohoyowski. Potem sta to Polde Bibič kot Volodja in Doktor Borisa Cavazze. Prvi je bravurozno odigral celo vrsto stanj — od »zaupljivih« pomenkovanj do hrupnih besnenj oblastnega bolničarja, drugi pa je natančno podal lik oblasti prodanega psihiatra, ki se zavzeto skriva pod masko znanstvenika, a lahko na koncu, ko gleda vse predvidene in nepredvidene posledice svojega popuščanja, le še bruh in se naliva z žganjem. Ljubico, krhko in nežno, predano Simonu v njuni nemočni ljubezni, igra Silva Čušin. Potem je tu odlična kreacija Braneta Ivanca, katerega Savel — Pavel ves čas posega v dogajanje s citati iz Pisem Korinčanom. Klaro, nerazumevajočo Simonovo ženo, ki se na koncu povsem nepričakovano znajde na plesu, ker smo pač »vsi vsi«, s potrebno zopnostjo predstavlja Milena Zupančič, starejšega in mlajšega izvedenca nekam medlo in neizrazito igrata Bo Šprajcin Vojko Zidar, zlomljenega pianista Emerika pa Branko Grubar. V manjših vlogah so nastopili še Zvone Hribar kot jecljavec, Roman Končar kot Rajko, Barbara Levstik kot Referentka, Andrej Nahtigal kot Zasladovalec, France Presetnik kot Kapetan, Angelca Hlebec kot Ženska z lutko, Judita Zidar kot bolničarka, Igor Samobor kot Chopin in Dušan Škedl ter Branko Šturbej kot bolničarja.

Jančarjev tekst je medtem doživel uprizoritev tudi na odru mariborske Drame — tokrat v režiji gosta Petra Večka.

Katarina Žume

KRUH IGRE

SOVRAŽNIK

V letih, ko je kruha vedno manj, se je v Jugoslaviji kar naenkrat pojavilo veliko število sovražnikov, hkrati pa ogromno iger. Spominimo se vseh svetovnih prvenstev, mediteranskih iger, olimpijad, ki so že bile, olimpijad, ki še bodo, evropskih prvenstev, obeta se nam univerziada, parada, še ena štafeta. Lepim Brenam še nikdar ni šlo tako dobro. Tudi sovražnikov nam ni treba iskati z lučjo. Za sovražnika smo našli nekaj ducatov etiket, pravzaprav je vseeno, kaj etiketa pomeni, važno je le, da z njo sovražnika dobro ožigosamo. Trditve, da je pri nas malo inovatorjev, se ravno tukaj izkažejo za neresnične. Nalepko »anarholiberalec« bi veljalo prijavit v vseh večjih patentnih uradih. Velike količine kontrarevolucionarjev, iredentistov, nacionalistov, muslimanskih fundamentalistov, anarhistov, fašistov, klerikalcev, nacistov, četnikov, ustažev, domobrancev, belogardistov, balistov, liberalcev, neomarksistov, radikalcev, sindikalistov, novolevičarjev, nihilistov, stalinistov in kombinacij med zgoraj naštetimi etiketami (npr. anarho-sindikalisti, naci-pankerji, ki so hkrati še anarhisti) najbrž niso naključne. Pri skovankah smo najbolj originalni. Predpona (npr. anarho) je lahko povsem nasprotna z drugim delom etikete.

Se manj naključne so vse megalomanske igre. Kakšen je bil pomen kruha in iger v starem Rimu, vemo. Pomen sovražnika pa je manj jasen.

S sovražnikom se srečamo zelo mladi. Za otroke so starši iznašli babbav. Dokler je otrok majhen, je sovražnik lahko domišljjski, sčasoma pa mora postati sovražnik konkreten. Babbav ne sme več biti imaginaren, ker vanj ne bi verjeli. Babbav dobi ime in priimek, o njem lahko beremo v črni kroniki, oblast pa nas brani pred njim. Sovražnik nastopa v politiki, znanosti, kulturi, na cesti, v zgodovini, v tovarni, med mladimi, če bi se potrudili, bi ga našli za vsakim drugim vogalom.

V krizi oblast izgublja glavo in ne opravlja več vloge koordinatorja. Da pa ne bi izgledala odvečna, nas štiti pred sovražnikom. Če sovražnika ni pri roki, ga poišče ali kar naredi. Učinek je dvojni: oblast najde potencialnega krivca za krizo, hkrati pa nastopi kot odrešenik, ko sovražnika odkrije in ga kaznuje. Navidežno zaveznitvo med ljudstvom in oblastjo (to zaveznitvo je za obstanek oblasti nujno) je ohranjeno.

Najbolj dobrodošli so politični sovražniki. Na njih lahko kažemo s prstom na mitingih, v govorih, po televiziji, na nevarnost začnemo opozarjati povsod. Oblast ni le inovativna, oblast je tudi produktivna. Oblast sama sproducira sovražnika. Oblast je najbolj produktivna tam, kjer najslabše opravlja koordinacijsko vlogo. Pri nas je bilo to na Kosovu. Primer: leta 1966 so v vasi Lugadjiije na umeten način ustanovili iredentistično organizacijo. Kmalu po ustanovitvi so žlane aretirali, jih mučili, potem pa izpustili kot nedolžne. V noči pred 28. novembrom (albanski praznik) so organi javne varnosti izobesili prepovedane albanske zastave, da so zjutraj lahko zaprli nedolžne. Obstajali so primeri podtikanja sovražne albanske literature, da bi »preverili lojalnost« intelektualcev (glej Časopis za kritiko znanosti 51,52, Hairedin Hoxha: Proces nacionalne afirmacije albanske nacionalnosti v Jugoslaviji). Visoka brezposelnost, izjemno nizek dohodek na prebivalca, slab šolski sistem, nizek standard, vse to je postalo naenkrat nepomembno. Pozornost je bila preusmerjena drugam. Problemi iz šestdesetih let se niso spremenili, demonstracije v osemdesetih letih so bile do neke mere dobrodošle, ker smo se lahko sklicevali na sovražnika. Oblast je pozabila, da nacionalizem nikdar ne nastane sam od sebe, temveč ima korenine v družbenih deformacijah. In namesto da bi spremenili deformirano družbo, spreminjamo nacionaliste — v zaporu.

Še huje je z iredentisti v Makedoniji. Kdo bo bolj vplival na usodo makedonskega naroda: iredentisti, ki so pisali po stenah parole, ali Fenj in tisti, ki so se zanj odločili? Razume se: iredentisti. 224 milijonov dolarjev in enajst milijard dinarjev bomo že nekako plačali. Idejne škode pa ne bo mogoče tako hitro popraviti. Vsaj kazni kažejo na to. Nihče od krivcev za Fenj ne bo sedel, iredentisti pa še sedijo.

Tudi sovražniki med intelektualci prav pridejo. Sovražnika med intelektualci oblast mora najti. Tako so utišane potencialne znanstvene kritike slabega funkcioniranja. Dr. Šešelj je bil obsojen na podlagi nikjer objavljenih zapiskov. Šlo je torej za osebne zapiske. Novo vprašanje: kdo bo bolj vplival na usodo Jugoslavije? Tisti, ki se je v imenu vseh zadolžil za 20 milijard dolarjev, ali dr. Šešelj s svojimi zapiski? In spet je odgovor jasn: težo Šešeljevih napak bomo čutili še v tretjem tisočletju, pufe bomo pa že vrnili. Konec koncev, tudi na Neretvi in Sutjeski smo se izveleli (in to iz položaja, za katerega so tuje vojaške misije mislile, da je brezupen).

Kaj pa se zgodi s tistim, ki ne verjame v sovražnika? Advokat Vladimir Šeks, branilec na beograjskem procesu, je bil zaradi »nevere« obsojen. In to zato, ker je v zaključnih besedah nekoga procesa (ne beograjskega) rekel, da bodo tisti, ki montirajo sodne procese, sedli na zatožno klop. Policija je našla dve priči dvomljivih moralnih kvalet, ki sta pričali o Šeksovi nacistično-fašistični ideologiji. Šeks sedi, čeprav je ena od prič priznala, da obstajajo tudi pisarni dokumenti o tem, da je pristal na lažno pričevanje.

Če smo po številu sovražnikov nekje v svetovnem povprečju, pa je najbrž ni države, ki bi imela toliko iger. Igre in sovražnik so pravzaprav povezane. Oblast potrebuje oboje. Igre zato, da se ljudje zabavajo, sovražnika pa zato, da lahko pokaže svojo humano vlogo. Stane Dolanc, mož, ki je veliko prispeval v boju proti sovražniku, se je, na primer, zavzemal za to, da bi Slovenija organizirala prve igrice nevrščenih držav. Čez dve leti bomo organizirali univerziado, čez devet let bomo morda imeli čast organizirati olimpijado, nogometna zveza si bo še naprej prizadevala organizirati svetovno prvenstvo. Jesehice za olimpijado treh dežel...

Čeprav se organizatorji velikih prireditelj sklicujejo na finančni uspeh in na razvoj turizma, pa je to precej tvegana napoved. Nič ne kaže, da bi bil devizni priliv zaradi uspešne organizacije olimpijade v zimskem turizmu povečan. Res je, da si s takšnimi igrami lahko kupimo ugled v svetu, vprašanje pa je, če je to pravi način. Morda bi bilo bolje uporabiti denar za izgradnjo namakalnih naprav.

Ne smemo pozabiti na igro, o kateri zadnje čase veliko govorimo: na parado. Ugotovili smo že, da so nam igre potrebne. In parada je prav to: do zadnje podrobnosti režirana igra. Poleg tega, da je parada igra, pa nas opozarja na sovražnika, ki ves čas gleda na ta košček Balkana. Potencialnemu sovražniku bomo 9. maja pokazali vso svojo moč. In ravno v tem je genialnost parade. Združi obe komponenti, ki jih potrebuje oblast, če se hoče obdržati: igre in opozarjanje na sovražnika. In zato parada BO, kljub reakcijam SZDL, tiska in mladine. Zato, da notranjemu in zunanemu sovražniku pokažemo, da z nami ni šale, da mislimo zares.

Ali Žerdin

NEPOPUSTLJIVA

ODLOČNOST SODELAVCEV

»TRIBUNE«

Polemika je zanj zaključena, ker je stvari enostavno razčistil. Basta.

Tako je Gligor Atanasovski, študent 4. letnika FSPN mednarodnopolitične usmeritve zaključil svoj odgovor (glej Moj odgovor, Tribuna 7. 2. 1985). Kljub osmemu marcu je neusmiljeno zatolkel Dragico Korade, študentko 4. letnika FSPN analitično-raziskovalne usmeritve, ki je vse do izida omenjene številke Tribune mislila, da lahko kaj reče.

Še zlasti je to mislila zato, ker je študentka sociologije, ki je sama sodelovala pri raziskavi, Gligor pa je politolog (obe smeri po 2. letniku nimata kaj prida skupnega), ki je stvari slišal, ne pa tudi videl.

Najbrž je to tudi vzrok, da je lahko Gligor opravil s celotno raziskavo v enem samem nonšalantskem zamahu. V prvih 22 vrsticah svojega teksta je uspel še neobjavljeno raziskavo svojih socioloških kolegov ne le analizirati, ampak tudi podvreči brezobzirni kritiki vseh obstoječih. Zato je tudi rezultat prav tako uspešen kot »analiza« sama. V istih 22 vrsticah se ugotovi, da je raziskava v predalu in ne na policah ter da je za to kriv krivec, ki je zato odgovoren. In ker je odgovoren je lahko to samo odgovorni, torej vodja.

To, da je vodja Dragica, je popolnoma jasno, saj se sicer ne bi oglasila iz težke ilegale v študentskem bloku, od koder tako perfidno spleta svoje perverzne niti po spodnjih prostorih na fakulteti. Vprašanje odgovornosti pa tudi ni vprašljivo: v normalnih razmerah nosilec raziskave odgovarja naročniku in strokovni javnosti, vodja tolpe sociaologov analitikov pa seveda ljudstvu oziroma v civiliziranih kulturah svetu starcev ali celo ljudskemu središču. In prav Gligorju gre zasluga, da je našel krivdo ter vodjo poklical na odgovornost. In na te limanice se je vodja ujel.

Kot v večini zahodnoevropskih terorističnih organizacijah, je bil vodja zakrinkane skupine — ženska!, kar je Gligor z olajšanjem ugotovil. Ker je vodja torej ženska ima spornih 22 vrstic itak polovično težo. Od enajstih preostalih se jih 7 odšteje zato, ker živi vodja v sedmem nadstropju študentskega doma, preostale štiri pa so razložene v štirih točkah odgovora. Štiri govore o tem, da je Dragica odgovorna, ker je kriva, da pozablja, da dela logične napake, v sklepanju, ima motnje v obliki fiksnih idej in morda... morda je celo malo omejena (dobro si jo, babo).

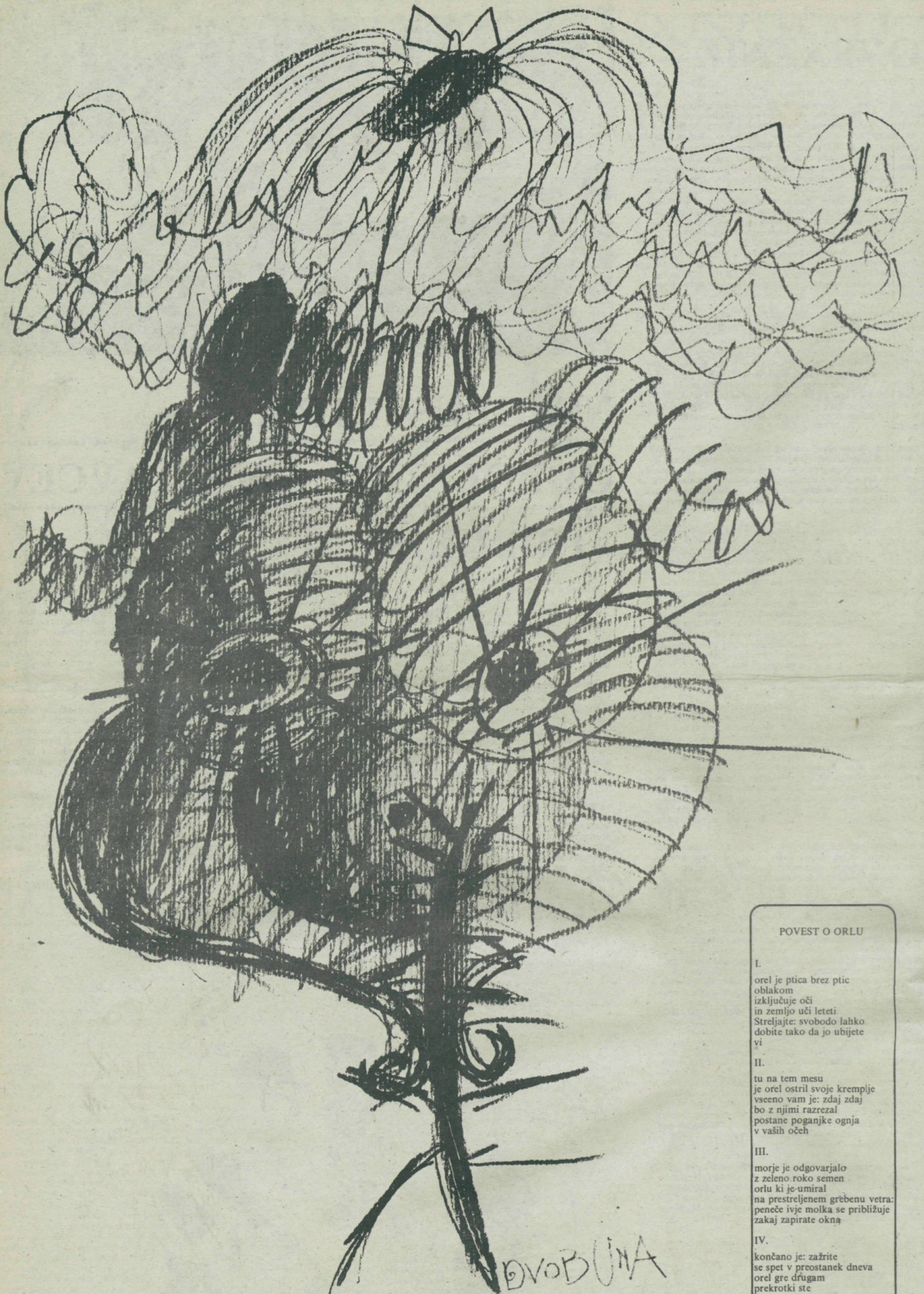
Seveda je to vajina stvar. Jaz se vtikam tam, kjer se Gligor vtika vame, torej tam, kjer se oba vtikava.

Enostavno povedano — prestrašen sem. Tudi sam sem udeležen v podobnem seminarju, kot je bila Dragica lansko leto in se sprašujem, kako nas bodo zmleli na Tribuni, če jim do poletja ne prinesemo pretipkanih rezultatov raziskave v dveh izvodih. Bati se je, kot kaže, da bo tudi naš projekt doživel podobno kritiko še preden ga bo kritik sploh lahko prebral. Saj je morda tudi bolje, kdo bi se še (na Tribuni) ukvarjal s temi »meščanskimi jajci«, ki so morda celo preveč pozitivistična, da bi jih lahko razumeli.

Zato se bom trudil vse noči, da bomo fertik ob zori. Čeprav ne bo lahko, namreč zadostiti dveh nasprotnim kriterijem: strokovnosti, ki jo terjata teorija in ažurnosti, ki jo terjata praksa uredništva Tribune. Vprašanje, da so med uredniki in sodelavca Tribune večinoma politologi in da je morda v tem razlog, da v 22 vrsticah ozmerjajo svoje kolege s sociologije polagam na srce tistim, ki bivajo na naši šoli ali pa so se na njej dokončno naselili.

ANDREJ RUS

DVOBUNA

POVEST O ORLU

I.

orel je ptica brez ptic
oblakom
izključuje oči
in zemljo uči leteti
Streljajte: svobodo lahko
dobite tako da jo ubijete
vi

II.

tu na tem mesu
je orel ostril svoje kremplje
vseeno vam je: zdaj zdaj
bo z njimi razrezal
postane poganjke ognja
v vaših očeh

III.

morje je odgovarjalo
z zeleno roko semen
orlu ki je umiral
na prestreljenem grebenu vetra:
peneče ivje molka se približuje
zakaj zapirate okna

IV.

končano je: zažrite
se spet v preostanek dneva
orel gre drugam
prekrotki ste
k vam pridejo
samo termiti

Dragica Korade